

ID. SZINNYEI JÓZSEF (1830–1913): HÍRLAPIRODALMUNK 1841–1847

A szöveget sajtó alá rendezték a Magyar Tudománytörténeti Intézet munkatársai,
Gazda István vezetésével.

Az időszaki sajtó mily óriási hatást gyakorol egyesekre,¹ úgymint tömegekre, kivált ott, hol a sajtórendszabályok nem nehezülnek a gondolatközlés e nagy eszközére, mindenki észlelheté, ki csak némi figyelmet fordíta az ez időben már szabadabban szárnyaló külföldi zszurnalisztika termékeire, mert a zszurnalisztika, mint a nyilvánosság és közvélemény orgánuma, legéltetőbb eleme az alkotmányos rendszernek, korlátozója a hatalom kihágásainak, ellenőre a közigazgatásnak és az igazságszolgáltatásnak; a zszurnalisztika azon gyakorlati iskola, melyben a tudós szintűgy, mint a polgár, a műiparos mint a törvényhozó életpályájára készülhet; szóval a zszurnalisztika azon varázserő, mely a legtávolabb nemzetekben is érdeket ébreszt egymás iránt s ennek köztörekvést, közcélrahatást idéz elő.

Hazánkban ugyan mostohább körülmények uralkodtak, mint külföldön, mert a magyar időszaki sajtó soknemű gátló viszonyok- s befolyásoknak volt alávetve, különösen a cenzúra lidércnyomásként nehezült reá, és íme mindezek dacára, mily nagyszerű tüneményként küzdött és tört magának utat politikai hírlapjaink példányképe, a *Pesti Hírlap*, mily fényes irodalmi kört csoportosítottak s mintegy delejként vonzott maga körül a szépirodalmi téren divatlapjaink triumvirátusa: az *Életképek*, *Honderű* és *Pesti Divatlap*; úgyhogy hasonló erő központosítását hiába keresnök mindezeideig belletrisztikai lapjaink közt; ez időre esik továbbá jeles vidéki lapunk, a *Hazánk* keletkezése, melyet mintaképül használtak a későbbi vidéki lapok szerkesztői; végül az egyházi s más szaklapok ügyes szerkesztői ekkor szereztek lapjaik részére oly pártoló közönséget, mely később is megkívánta s állandóan fenntartotta a hasonló irányú s célú lapokat.

Szóljanak azonban erről időrend szerint a következő – hírlapirodalmunk haladását bizonyító adatok.²

Magyar politikai lapok 1841 és 1847 között a következők jelentek meg

NEMZETI ÚJSÁG, melyet Hazai 's Külföldi Tudósítások cím alatt 1806-ban Kultsár István alapított, s mely e melegkeblű hazafi elhunytá óta változó szerencsével több szerkesztő kezén fordult meg, folyvást a bold. alapító özvegye, Perger Anna Mária által adatott ki Pesten. Szerkesztője Nagy Pál, a bölcsészet tudora, a pesti egyetemi bölcsészeti kar tagja. E lap elterjedtsége még azelőtt tíz évvel igen nagy volt; de azóta korunk nagyot haladott s a fiatal, pezsgő életű *Jelenkor* jobban látszék kielégíthetni a közönség napról napra növekedő vágyait és szükségait; ekkor talán célszerűbb lett volna amaz elaggott hadvezér példáját követni, ki az aratott diadalbábérokkal elégtelen nyugalomra vonul és a harcok vívását fiatalabb, izmosb és a legújabb harctan szellemét követő vezéreknek engedi át, mint nem ismert és nem értett idő- és helyi körülmények közt ismét csatatérre állani ki s egy kétes esélyű kockára vetni diadalainak dicsőségét.

De nem! A Hazai 's Külföldi Tudósítások folyvást síkra állának és léptenkint veszték el a csatátért; s a csataterrel régi boldogult Kule urunknak annyi fáradoalmába és föláladozásába került dicsősége is odalón. – E hírlap is mindig haladásról szolt ugyan, de ezt csak programjaiban, nem hasábjain vala szerencsénk láthatni. Látszék ugyan itt is némi haladási törekvés Galvácsy szerkesztősége vége felé és Apostol szerkesztősége alatt (kivált a *Hasznos Mulatságok*ban), de ez egy leégett és kialvásnak indult életmécs utolsó fellobbanása vala, s a különben derék orvosok csak kialvását halaszthaták, de nem keltheték új s tartós életre. Ezzel azonban nem azt akarjuk mondani, hogy a Nemzeti Újság semmi érdemmel nem bírt már ez időben is: voltak igenis érdemei, de ezen érdemek az újabb kornak s nemzedéknek nem használtak semmit, pedig itt haszonról van szó. A Nemzeti Újság egy tiszteletreméltó régiség lett, melyből archaeológiát lehetett tanulni, de már e korban is oly sebesen üzék egymást az események, annyi különféle korérdek és új eszme foglalta el a figyelmet, hogy régiségekre általában legkisebb idő sem maradt. Mi a lap tartalmát illeti, ezen semmi színezet nem volt, s a közölt tárgyak csak amúgy lomhán követték egymást néha egy-egy kacskaringós nyelvugrással félben szakasztva, mely ily elaggott, lassú járatú hőst különösen bélyegezett. Azonban ily lapnak is voltak kedvelői, és kik a Nemzeti Újságot olvasták mindenestre jobban cselekedtek, mintha semmit sem olvastak volna. Ennél a *Hasznos Mulatságok*-ról sem mondhatunk többet, mely 1842 végéig járt.

Nagy Pál a Nemzeti Újságot 1842. június 5-ig szerkeszté, ekkor átvette azt tőle Kovacsóczy Mihály és szerkesztette 1844 végéig, egy kis ideig gr. Majláth János társaságában, kik alatt e lap határozott pártszínnel bírt, s ez a katolikus vallás politikánkhoz, alkotmányunkhoz kötött érdekének, különösen a magyar klérus valódi és formált jogainak fenntartási és kivívási vágyán alapult. Ez új irány túlzott modorban fejlődött ki a Nemzeti Újság hasábjain. Többek közt ígéré katolikus szempontból felfogni a politikai dolgokat! Különben ismert dolog volt, hogy e lap mindvégig a papság és konzervatív párt zsoldjában állott; és ezért a világiak előtt nem nagy becsben állott s kevés figyelemre méltatott. 1845-től 1847-ig Liphay Sándor vezetése mellett szerkeszté Illucz Oláh János. Ez utóbbi évben irodalmi és művészeti rovata tetemesen bővült, melyet Kelmenfi László kezel.

A Nemzeti Újság megjelent Pesten, hetenként kétszer, szerdán és szombaton: 1845-től négyszer, kedden, csütörtökön, pénteken és vasárnap, egész rétbén, velinen; a *Hasznos Mulatságok* hetenként kétszer fél íves számokban negyedréten; nyomtatott Trattner-Károlynál.³ Ezen mozdulni nem akaró stabilitás orgánuma minden „nemzeti elszántsága” mellett is alig lézengett. 1842 utolsó negyedében 450 példányban járt vidékre; 1847-ben pedig 1500 példányban nyomtatott.⁴

ERDÉLYI HÍRADÓ. 1828-ban alapítottatott és társlapja a *Nemzeti Társalkodó*; szerkeszté és kiadta Méhes Sámuel. Br. Kemény Zsigmond 1840 végén átvállalta, s 1841-ben lelkesen vitte az Erdélyi Híradónak, az erdélyi alkotmányos ellenzék orgánumának vezetését, kezét fogva az akkor Erdélyben időző Kovács Lajossal, barátjával s elvtársával, mely lap az azt kiállító nyomdával együtt Méhes nevét viselé ugyan – mint tulajdonosét –, de egészen s kizárólag Kemény Zsigmond szellemi befolyása alatt állott, s annak eszméit és nézeteit képviselé, tőle származtak nagy részint a vezércikkek is. Itt már úgy tűnik elő Kemény, mint valódi zsurnalisztai tehetség. Gr. Teleki Domokos 1845-ben átvevén a lap vezetését, érdekes cikkeket hozott tőle, különösen az úrbér, adó s unió tárgyában. 1846–47-ben Szathmáry Károly vezérlete alatt jelent meg; Ocsvai Ferenc pedig éveken át a Híradó szorgalmas segédszerkesztője volt. 1846-ban Gyulai Pál is részt vett pár hónapig a szerkesztésben, 1847-ben pedig Úrházy Ión rendes munkatársa.

A Nemzeti Társalkodó melléklap fő tárgyait a haza ismertetése, nevezetesen a szőnyegen forgó korkérdések, ízletes tapintattal választott mulattató cikkek tevék. Szentiváni, Kriza és Kemény Zsigmond kitűnő részt vőnek a szerkesztésben, ezen lelkes férfiak nagy bajjal kivitték, hogy a Társalkodó egy-egy költeményt s beszélyt közöljön; de ezek közül az első

elhalván, a más kettő a szerkesztői hivatalt elhagyván, a dolog újra a régi kerékvágásba esett. E lapban gr. Teleki Domokostól több életbe vágó s főleg Erdély anyagi jólétének emelésére irányzott cikk közöltetett, ugyanitt a nagy tudományú Brassai Sámuel is hatályosan munkálkodott.

A VASÁRNAPI ÚJSÁG Brassai szerkesztése mellett a főlaphoz csatolva jelent meg, ez egyetlen népi lap volt akkor zsurnalisztikánkban, s jó háromnegyede közhasznú, részint gazdasági, részint természettudományi stb. ismereteknek volt szánva, az utolsó lapon a világ színpadján feltűnő nevezetesebb események közöltettek. Megjelent az Erdélyi Híradó Kolozsvárott hetenként kétszer, kedden és pénteken 1842-től szombaton és szerdán egy ív egész rétből velinen; a Nemzeti Társalkodó és a Vasárnapi Újságból hetenként egy-egy ív jelent meg, negyedrétből.⁵

JELENKOR.⁶ Kiadó-szerkesztője Helmezy Mihály, ki azt 1832-ben indította meg; ez volt az első lap, mely nyilvános életünkbe kissé több mozgékonyt hozott. Gyorsan közölt minden honi hírt, Budapesti Napló rovat alatt figyelemmel kíséré a legérdekesebb napi jelenéseket, a pénz és törzssügyeket stb. A külföld politikai eseményei helyes tapintattal és elég bőséggel szerkesztettek. Ezúttal is gr. Széchenyi István zászlóját lobogtatta, kinek szövetezése 1843-ban egy új éra küszöbére emelte.

A Jelenkor ezelőtt liberális lapnak tartaték, s különösen míg a Pesti Hírlap nem jött létre, igen olvasott, de mindig bizonytalan irányú hírlap vala, s bár azelőtt több neves írónak tollából eredő cikk tündezett föl benne, de folytonos energiával soha nem bírt. S utóbb már a Jelenkor csak a múltra tekinthetett vissza némi büszke öntudattal, kivált amennyiben az eleinte gyűlölt új magyar szavak hatalmas terjesztője volt. Széchenyi, ki már sok részben különvált az ellenzéki párttól, számos cikkei közlönyéül használta fel e lapot, s közremunkálásával gyámolítva, mindvégig hű pártolója maradt, jóllehet annak 1846-ban szándékba vett függetlenségét s határozott pártszínezetét ő sem víhatá ki.

Segédszerkesztője lett 1843-ban Nagy Ignác. 1841-ben Helmezy az akkor beteges Garay helyébe Oroszhegyi Szabó Józsa-t szólította fel az újdonsági rovat vitelére, e hivatásban szakadatlanul működött 1846 végéig. 1847. újévtől Jókai kezelt budapesti naplóját, kinek eleven fantáziája és csípős elméssége e napibecsű sorokon is észrevehető. Melléklapja a *Társalkodó*,⁷ melynek szerkesztői között találjuk Bajzát, Nagy Ignácot, számos tehetségnek kiképzésére, eszméik előterjesztésére nyilvános gyakorlatokra s egy állandó olvasóközönség összegyülekezésére adott alkalmat. Megjelent a Jelenkor Pesten egész rétvén, melléklapjával negyedrétt fél íven hetenként kétszer, szerdán és szombaton velinen.⁸

HÍRNÖK.⁹ 1837. júliusban Pozsonyban keletkezett és alapítója, Balásfalvi Orosz József által nagy ügyességgel szerkesztetett. A konzervatív érdekeket Dessewffy Aurél fellépteig a Hírnök képviselte, de részint, mivel e különben tehetséges férfiú – Orosz ti. Kossuthnak hajdan az Országgyűlési Tudósítások szerkesztésében egy ideig társa volt – színváltozása miatt, az ellenzék előtt tekintélyét egészen elvesztette, részint mivel a lapnak magának sem volt határozott színezete, s konzervatív szellemű cikkei mellett Nagy Károlytól radikál irányú cikkeket is gyakran hozott, részint végre mivel egy Pozsonyban megjelenő provinciális lap, bármiként szerkesztetnék, a sikerre nem sok reménnyel biztatott. A közvélemény a Hírnököt megjelenése óta a magyarországi toryizmus képviselőjének tekintette, de nemcsak mint bizonyos politikai vélemény képviselője tartatott hírlapi literatúránkban szükségesnek, hanem mint oly orgánus is, melyben sok jeles és korszerű tárgy szokott megfordulni, s mely polémiái által sok visszaélésnek elevenébe hatott, és a véleményeket titkos zugolyaiból a nyilvánosság napfényére vonta; – különösen midőn még a kormány érdekei mellett határozottabban nyilatkozték, s benne Csató Pál igen élénk szemlét tarta a magyar lapok felett, s ezáltal irodalmunkat szokatlan nagy mozgásba hozta, s a maga nemében célirányosan tölté e helyét. Később azonban e lap irányát szabatosan meghatározni nem tudnók, tartalma sem oly érdekes, mint azelőtt. E lap egyébiránt a külföldre több gondot fordított, mint egyéb lapjaink,

s ez dicséretére válik; tipográfiai eleganciára nézve egyik politikai kollégája sem mérkőzhetett vele, ízléssel voltak elrendezve hasábjai stb., szóval a Hírnök igen fontos korjelenés volt.

Segédszerkesztői voltak Matics és Nagy Elek; az utolsó, 1845. évben pedig Birányi (Schulz) Ákos. Melléklapja, a *Századunk* egy ominózus nyomtatási hiba szerint nagyon száradt, alig találni benne imitt-amott – milyen például Nagy Károly elmés Hungaricája – egy szál szomorú virágocskát. Hazánkra vonatkozó több jeles cikket közölt még még Csaplovics és Gyurikovitstól. Megszűnt a két lap 1845. június végén. Megjelent a Hírnök Pozsonyban nagy egészrét íven, a Századunk negyedréti fél íven, minden héten kétszer, hétfőn és csütörtökön, később kedden és pénteken velinen; Schmid Antalnál nyomtatott.¹⁰

PESTI HÍRLAP. Kiadó-tulajdonos Landerer Lajos, szerkesztő Kossuth Lajos. Megindult 1841. január 2-án, szombaton. E folyóirat szelleméről és irányáról legjobb lesz magának a híres szerkesztőnek bevezető szavait hallanunk: „Midőn szerkesztéshez fogunk, oly meggyőződésből tesszük azt, hogy a napnak tömérdek szükségei közt alig van egy-egy sürgetőbb, mint oly időszak lap, mely a nemzet életének hű tükre legyen: közzé, nemzetivé tegye öröm s bánatnak, hűség s törvényességnek, bajnak s hiánynak minden érzetét, melyet a nemzet szívében egy hangrezgésre találni, köz, magas és szent érdekek jogosítanak, és szabad tért nyisson az észnek, értelemnek, jóakaratsnak, hogy szűkkeblűséget, mint elbizakodást egyaránt kerülve, vak előszeretet, vak előgyűlölettség nélkül, higgadt kebellet s ama mérséklettel és illedelemmel, mely a jó szándék és igazság bélyege, megvitassák és előkészítsék a napnak nagy kérdéseit, mikben e honnak jövője rejtezik... Ismernie kell tehát a nemzetnek előbb önmagát, és ismernie kell szükségeit, aztán megvitatni célt és eszközöket, dolgot és módokat, minden oldalról, s ha ekkor elkövetkezik a törvényhozás ideje, áldásdús leend mindenik törvény, mert egy-egy szociális meggyőződést mondott ki...”

A Pesti Hírlap megjelenése valóságos korszakot alkotott. Meglepő volt a közönségre nézve, hogy abban Kossuth Lajos, ki nemrég bocsátatott szabadon fogságából, melyre írott Törvényhatósági Tudósításai (Országgyűlési Tudósítások) miatt ítéltetett volt el, mutatta be magát szerkesztőül. A lap kiadója, Landerer nyomdász, megnyervén az engedelmet, kérdést tőn Metternichnél, nem fogna-e lapja akadályra találni, ha annak szerkesztését Kossuthra bízna? A válasz megnyugtató lón, s Kossuth átvette a lap szerkesztését, kinek népszerű személyisége, még inkább pedig élénk, szónoki irálya, mely éppenúgy értette az érzelmeket felmelegíteni, mint a szárazabb vitatásokat is izletes lében adni olvasói elé, a lapnak nálunk eddig szokatlan terjedelmet s kedvességet szerzett. Rövid idő alatt ötezernél több példányban nyomtatott (mely számra többi lapjaink összesen sem bírnak felemelkedni), s nem csak tükre, hanem vezére is lett a szabadelvű nemzeti mozgalomnak. A programban „mérsékletet és illedelemet, mely jó szándék és igazság bélyege” ígért Kossuth az idő nagy kérdéseinek megvitatásában; de egyszersmind azt is kijelenté, hogy „szennyes érdekek” vezetni soha nem fogják, s meggyőződése nem lesz eladó; észnek és okoknak ugyan mindig hódoland; de más semmi – s nevezetesen Nagy Pál egykori szavai szerint, sem a hatalmasok komor tekintete, sem polgártársainak heve – soha el nem tántorítja. Elvei a haza átalakítása tekintetében ugyanazok voltak, melyeket Széchenyi István, Wesselényi Miklós, Deák Ferenc és Batthyány Lajos nyomdokai után az egész ellenzéki párt magának vallott, s melyeknek a nemzetiség kifejlése s erősödése, a szabad föld, az ősiség eltörlése, az örökváltság, a közadózás és a képviselői rendszer tágitása mintegy sarkpontjait képezték.

Sokan, kik tán magukat érintve érezték, nagy lármát ütöttek az igazgatás körében fölfedezett számos visszaélés napfényre hozása s nyilvános gáncsolása miatt; még maga Széchenyi is, a reform e kezdeményezője, ki életfeladatául tűzte ki magának hazája s nemzete újjászületésének eszközlésére fordítani egész hazafiúi buzgalmát, miben fáradhatlan tevékenysége és rendkívüli talentumai által már valóban is oly nagy eredményeket teremtett elő, mind erkölcsi, mind anyagi tekintetben, hazafiúi kötelességének tartá felszólalni a Hírlap ellen, melynek irányát veszélyesnek tartá. A Pesti Hírlap három és fél évig, 1844. június

végéig volt Kossuth szerkesztése alatt; s azt még ellenségei sem tagadhatták, hogy a hírlapi irodalmat tulajdonképpen ő teremtette, ő tette azzá, minek lennie kell: „óramutatóvá a nemzet életében, hajnal csillagává a világosság napjának, a jelen izzadó munkásává a rejtekben csillámló szellemszíkranak, őrvévé a jogszerűségnek, reményhorgonyává a szenvedőnek, zászlóvá, mely körül szellemi táborot üssenek, kiket egyenlő elvek vezetnek, kiknek szívökben egyenlő érzelem ég”. Előtte a lapok jobbára csak napi események tárházai voltak, ő azt nemzeti átalakulásunk tanszékévé tette, hol minden reform, minden teendő megvitattott, hol a nemzeti élet minden lüktetése, minden szüksége, hiánya s a mód és eszközök, melyek által azon segíteni lehet, felvilágosított s előterjesztett. Ő tette a honi időszaki sajtót minden műveltebbek életszükségévé. Előtte a nagy részben silány lapok csak tengettek; ki jobb lapot olvasni vágyott, franciát vagy németet olvasott, a legjobb is alig emelhetette előfizetőinek számát kétezerre. A Pesti Hírlapot mindenki nagy kíváncsisággal olvasta, minden száma hozván valami érdekest a nemzeti élet változatos mezejéről. Előfizetőinek száma a hitezet meghaladta, holott versenytársainak néhányai is több olvasóval dicsekedhettek, mint azelőtt.

Lényegesen különböző, kétségkívül alaposabb, mert a tudomány szilárd talajára fektetett elvekből indultak ki a Hírlap későbbi szerkesztői. Ezek, mindnyájan szintoly kitűnő tehetségű, mint jeles készűtségű fiatal publicisták, a nyugat-európai fejlettebb politikai tudományok s állapotok tanulmányozása által érlelt, magasabb államférfiúi nézeteket s elveket hoztak a lap szerkesztésébe. Szalay László, a főszerkesztő, midőn e hírlapot 1844 közepén átvette, az alaposan tudományos férfiú reputációjával igen, de népszerűséggel, kivált mint Kossuth szerkesztő-utóda, nem bírt, nem bírhatott a közönségben, melynek őt maga Kossuth is mint *becsületes*, de idegen embert mutatta be búcsúszavában. Szalay egy év múlva Csengery Antalnak adta át a szerkesztői tollat, de utóbb is számos éven át munkatársa maradt a lapnak, folyton alapos cikkeivel gazdagítva annak hasábjait. A szerkesztő változása nemcsak nem csökkentette, de sőt némi tekintetben emelte a lap belbecsét; mert Csengery hasonló alapos tudományossággal s politikai képzettséggel több gyakorlottságot, sokoldalú ismereteivel folyékonyabb, rövidebb, világosabb irányt vitt a szerkesztésbe, mi hírlapnál, mely könnyű értelmet igénylő, vegyes közönséghez szól, lényeges tulajdonság. A szerkesztőkénél nem ritkábban találkozott a közönség e lapokban br. Eötvös József, Trefort Ágoston – kik 1844. júliustól szerkesztőtársakul tűnnek fel, továbbá br. Kemény Zsigmond, 1846-tól Csengery szerkesztőtársa, Irinyi József, ki a külföldi rovatot szerkesztette – Stuller s több mások neveivel.

Különösen kiemelendő Csengery Antal működése a Hírlapnál, ki már 1843-ban az országgyűlési tudósítások egy részét írta bele. 1844 júliustól kezdve pedig e lapnak rendes főmunkatársa lett, szóval, ő szerkesztette az egészet; 1845. július 1-jével, midőn társai kérelmére a hanyatlásnak indult lapot átvette, alig volt annak 500 előfizetője. Ő lehelte bele új életet, úgyhogy az előfizetők száma 1847 végével – politikai lapnál akkor még hallatlan számot – az ötezeret meghaladta. A Pesti Hírlap e férfiak keze alatt a legtöbb anyagi, társadalmi s magánjogi reformokra nézve ezentúl is megtartá ugyan eddigi irányát; de a nyilván jogiak tekintetében új tanoknak, új rendszernek lőn hirdetője.

Közreműködtek e lapnál: Frankenburg Adolf, ki a fővárosi újdonságok rovatot írta, mit annak idejében legalább is oly mohósággal olvasott a közönség egy nagy része, minővel Kossuth vezércikkeit. Később ezen rovat írásától hivatali felsőbbségétől eltiltatván, lelépését Kossuth méltányló szavakkal hirdette lapjában. Ezen rovatot Vahot Imre vezette 1845 első negyedében; ő utána Pákh Albert lett a Pesti Hírlap „újdondásza,” s egyszersmind ezen szót ő hozta be irodalmunkba. 1847-ben Pálffy Albert írta ezen rovatot.

Megjelent és nyomtatott a Pesti Hírlap Landerer és Heckenastnál, hetenként kétszer, szerdán, szombaton két-két ív; 1845. április 1-jétől négyszer, kedden, csütörtökön, pénteken és vasárnap ívrétalakú egy íven, velin papíroson.¹¹

VILÁG című politikai hírlapot indított meg 1841 kezdetével Borsos Márton, az Ismertető szerkesztő-tulajdonosa,¹² a lap cím-homlokán Vajda Péter van szerkesztőtársul megnevezve. Vajda Péter 1841. május 1-jén lemondván a lap szerkesztéséről, azt Jablanczy Ignácnak adta által, ki augusztus 14-én a lap vezetését is átvette s azt 1842. június 1-jéig vitte, ugyanezen év június 18-tól Szenvey József szerkeszté a lapot annak megszűntéig.

Borsosnak a gazdasági, kereskedési, műipari s ösztönzési ismeretek körüli érdemei ismeretesek voltak, ő ezúttal sem kímélt semmi áldozatot, hogy új vállalatát érdekessé tegye. E lap mind irányára, mind szellemére nézve a kor politikai szekerétől elmaradni nem akaró középosztályra, és így éppen arra számolt, mely mint másutt, hazánkban is egykoron nagyobb szerepre leendő hivatva. Egy konzervatív szellemű orgánusról kezdtek gondoskodni, mely a Pesti Hírlappal megmérkőzhessék. Ily lap még nem létezett az országban; mert a Világ, mely új, súlytalan szerkesztője alatt szint változtatott, merő piszkolódások lajstroma lévén, ilyennek nem tartatható; egy új szerkesztőnek s új lapnak kelle a Hírlap ellenében megjelenni. E szerkesztő maga gr. Dessewffy Aurél lett. A Pesti Hírlap irányát Dessewffy Aurél is veszélyesnek tartotta; s nem ismert fontosabb feladatot, mint szintén a sorompóba lépni, s vele a napi sajtóban megküzdeni. Késedelem nélkül átvette tehát az 1841. év közepén a Világ igazgatását, mely eddig azáltal akart magára figyelmet vonni, hogy Kossuthot fékezetlen heveséggel támadta meg, de mindemellett is nemsokára bukásnak indult. Az új kezékbe jutott Világ hatalmas ellenévé lett a Pesti Hírlapnak a teljes kiképzettségű, fáradhatlan munkásságú, zseniális Dessewffy vezetése alatt. Azonban egy váratlan esemény 1842 elején nagy fordulatot hozott elő e közügyek feletti szenvedélyes vitákban; gr. Dessewffy Aurél lázba esett, s néhány nap múlva, életének 34. évében megszűnt élni. „Mennyi ész, akarat, tettvágy – így kiált fel halálának hírére legnagyobb ellene, Kossuth a Hírlapban –, mily lángoló érzelem, mennyi remények, s mi fényes jövő volt az e névhez csatolva – s néhány napi láz és vége mindennek!”

A Világot Andrássy helytartósági tanácsos vette igazgatása alá. A lap jelleme lényegesen változott, bár színe a régi maradt; cikkeiben, melyeken a rájuk fordított erőködés nagyon meglátszott, mind negatívabb állást foglalt el, s majdnem egyedül a Kossuth némely nézeteinek cáfolgatására, szavainak „devalválására” szorítkozott; és bár azzal több kérdésre nézve egybehangzott, végiglen mérges, de hatástalan ellene maradt a Hírlapnak. 1844. júliustól kezdve a Világ, melyet előbb Dessewffy Aurél lángeze hatott át, nevét *Budapesti Híradóra* változtatván, az elhunyt Aurél testvérének, gr. Dessewffy Emilnek vezérlete alatt egészen a kormány érdekében s irányában annak, új tervei mellett küzdött.¹³ Ezen átalakulásról a Pesti Hírlap imígyen élcelt: „A múlt Világ, mely az élővilághoz csak sokszori forgásában hasonlít, most fenekestül felfordult, s nagy nevét a szerény Budapesti Híradó címre változtatá; ne higgyük, hogy az országban több vagy kevesebb világ leendő most; unalmatlan programja több világot nem ígér, s kevesebbet alig adhat az előbbinél.”¹⁴ Nagy Iván nevét az irodalmi téren az 1844-i Világ tárcája mutatja föl, hol 'Egy népfaj hazánkban' című értekezése jelent meg.

Melléklapja: ISMERTETŐ A' GAZDASÁG, IPAR ÉS KERESKEDESBEN, mely lapot, miként az Athenaeum igen találóan megjegyzi „még az igen kegyelmes kritikus is minden kritikán alulinak mondana.”¹⁵ Számai mindinkább összemertek, mígnem 1841 végével végképp megszűnt. Megjelent a Világ Pesten hetenként kétszer, szerdán és szombaton nagy ívrét alakban velinen; társalapja megszűntével két-két íven. Az Ismertető négyrétben, hetenként kétszer, egy-egy íven.¹⁶ Mint említettük, a Világ 1844. júliustól kezdve Budapesti Híradó néven jelent meg.

A BUDAPESTI HÍRADÓ tulajdonosa Borsos Márton, szerkesztője Szenvey József volt. Ezen lap elve volt: „Kérlelhetlenül megtámadni és leküzdeni az ellenzék minden mozgalmát, szándokát, javaslatát”; e szerint hatalmasan vitte volna a zászlót hátrafelé. A Budapesti Híradó első volt politikai hírlapjaink közül, mely tárcát nyitott a szépirodalomnak, ugyanis gr.

Dessewffy Emil azt mondá: „legyen forradalom politikai lapjainkban!”; és 1845 elejével megkezdé Jósika 'Akarat és hajlam' című regénye közlését. 1846-ban pedig 'Tudomány és irodalom' rovattal szaporodott. Nagy Ignác ügyes zszurnalisztánk ezen lapnál kongatta elejétől fogva a jeles Hirharangot, s élénk tollával a lapnak nem csekély szolgálatot tón. – Megjelent Pesten (1847. őszén az országgyűlés alatt Pozsonyban) hetenként négyszer egészrétű íven.¹⁷

ERDÉLYI HÍRADÓ. Erdélyben 1828 óta az egy *Erdélyi Híradó* című politikai hírlap létezett. Az 1831-ben keletkezett s mindinkább terjedő politikai mozgalmak és ellenzéki sűrlődások, mik kivált a megyei életben s az 1834–35-i erdélyi országgyűlésen jelentkeztek, kívánatossá tették a kormány részéről a közvéleményre sajtó útján is hatni.

MÚLT ÉS JELEN, HISTORIAI ÉS POLITIKAI ERDÉLYI HÍRLAP. Az Erdélyi Híradó ellenzéki lap ellenében, a konzervatív és kormány-érdekek képviselésére Kolozsvárott egy második lapnak alapítása szükségesnek ítéltetett, melyre Szilágyi Ferenc *Múlt és Jelen, Historiai és politikai erdélyi hírlap* cím alatt engedélyt nyert, a *Hon és Külföld*, tudományos és szépirodalmi lappal együtt. E két folyóirat a kifejezett irányban 1841–1848 közepéig tartott. 1843 és 1844-ben a nevezett lapnak *Magyar Gyermekebarát* cím alatt egy gyermekfolyóirat melléklete is volt, mely azonban 1844 végével megszűnt.

A Múlt és Jelen, társával együtt, kis hatású politikai lap volt, s éppen ellenkezője, korántsem méltó versenytársa az Erdélyi Híradónak. Erdély közügyeinek megvitatásába ritkán bocsátkozott, s ha tette, még ritkábban volt benne köszönet. Általában kevés érdekest közölt a jelenből. A múltra nézve historiai tekintetben sok jeles adattal állt elő, de tartalmat illetőleg nem bélyegzé azon jó szellem és nemes irány, mely egykor ezen lapok szerkesztőjének 'Klio' című történelmi zsebkönyveit oly közkedvességű olvasmánná tevék. A Hon és Külföld historiai, statisztikai és földleirási tekintetben a napi események felvilágosítására és érthetésére szükséges történeti, földirati, statisztikai és rokonnemű ismereteket, továbbá elbeszéléseket, életrajzokat stb. közölt.

A pártolás e lapok iránt igen gyér volt, mert míg az előfizetők száma az első félévben 800-at alig haladta meg, a másodikban már 200-ra leolvadt. Megjelent a Múlt és Jelen hetenként kétszer, kedden és pénteken Kolozsvárott 1841 és 1842-ben négyrétben, 1843–1847-ben pedig ívnagyságban egy-egy ív velinen; a Hon és Külföld négyrét fél-fél íven vagy másfél íven is gyakran; a Magyar Gyermekebarát nyolcadrétű fél-fél íven képekkel.¹⁸

Szépirodalmi és divatlapok ez időszakban

ATHENAEUM. TUDOMÁNYOK ÉS SZÉPMŰVÉSZETEK TÁRA. 1837-ben alapítva; kiadták Schedel és Vörösmarty, szerkeszté: Bajza. 1841-től kezdve társlapja a *Figyelmező*, mint magánálló független lap, közsajnálatra meg lón szüntette, s helyette az Athenaeum hetenként háromszor jelent meg, és saját helyet adott a literatúra mozgásainak. A tudományos részben: Szűcs István, Bertha Sándor, Irinyi József stb.; a novella és rokonneműben Gaál, Nagy Ignác, Eördögh István, Remellay, Lakner; a líra s rokonneműben Tóth Lőrinc, Tompa, Tárkányi, Szemere Miklós, Szelestey, Lauka az Athenaeumban új nevek voltak. A könyvbírálati rész nem pótolta ugyan egészen a Figyelmezőt, de azért igen becses ismertetések és bírálatokat adott Fogarasi, Hunfálvy, Lugossy s többektől.

1842 első felében még megtartotta 1841-i alakját, s nagyrészt előbbi dolgozótársait. A beszélyírók közt Alt Móric (Jósika M.) gerjesztett legnagyobb figyelmet humorisztikai mutatványaiival. A lírai költők közt itt látjuk először felépni a zseniális Petőfit, még ekkor Petrovics Sándor családneve alatt A borozó című költeménnyel; ugyanitt vette fel először a Petőfi nevet. 1842. év második felében már soványabb alakjában látjuk a csökkenő s belső becsében is némileg alábbszálló folyóiratot. Egy ív helyett csak fél íven jelent meg. Volt azonban e lapokban még most is elég igazgyöngy. Vörösmarty halhatatlan 'Fóti dal'-a, számos dal Petőfitől, Tompától stb.; eleven humorisztika Alt Mórictól és Zajtaitól (Nagy

Ignác). 1843-ra új folyam kezdődött nagy nyolcadrétben, szűkebb, de különben hasonló tárgyú s becsű tartalommal, mint az előbbi évek. Ez év végével megszűnt az alakját már több ízben változtatott s fokonzint alábbszállott jeles folyóirat.

Az Athenaeum „Végszóban” búcsút véve a közönségtől, kiemelve a lap érdemeit, egyúttal indokolta annak csökkenését és megszüntét, azért érdekesnek tartom azt itt kivonatban közölni: „Valamint keletkezése az Athenaeumnak ezelőtt több évvel, úgy megszűnése most nem maradt figyelem nélkül. A magyar lapok nagy része, mondhatnók többsége, sajnálkozva vette annak híret. Még a Honderú is „irodalmi visszaesésnek” nyilatkoztatja... 1837-ben, midőn az Athenaeum megindult, meglehetősen részvét mutatkozott iránta az olvasóközönségben; előfizetői száma az ezeret haladta. E szám félévenként csökkent, mert a háromnegyedrészen komoly tartalmú lapokban nem találtak elég mulatságot, léhaságot kedvelő olvasóink. E csökkenés mindaddig tartott, míg az Athenaeum a polémiának megnyitá hasábjait. A Hírnökkel szakadatlan és hosszas polémia nemcsak nem idegeníté, hanem százakkal nevelte az Athenaeum előfizetői számát. Amint e szakadatlan tollharcokat üdvösebb dolgokkal fölcserélve megszüntettük, kevesbült az előfizetők száma is, de mivel ezentúl ki nem zártuk, mert ki nem zárhattuk lapunkból a polémiát, soha sem kevesbült annyira, mint volt a polémia nélküli időszakban. A rövidebb, de amaz elsőnél talán hasznosabb polémiai cikkek folyvást részvétét eszközlék az olvasóknak lapunk iránt, mely részvét csak akkor kezdé csökkenni, midőn a politikai érdekek oly hatalmasan fölbredtek. 1841. éven innen két ok munkált az Athenaeum olvasói számának csökkentésére; egyik, hogy a polémiát lapunkban gyérítők, másik, hogy az olvasók komolyabb tárgyakat kedvelő seregét csaknem mind a Pesti Hírlap csábítá magához.... Az Athenaeumnak előfizetők tekintetében csak a politika ártott, egyéb semmi sem. Divatlapok soha nem ártottak. Midőn Mátray Regélője megszűnt s félévig egy divatlap sem volt, az Athenaeumnak semmit sem szaporodtak előfizetői. Így Garay Regélője s a Honderú megjelenése, nem voltak igen észrevehetőek az Athenaeum előfizetői számára nézve: de nagy mértékben a Pesti Hírlap, s általában a politikai ébredés, mely ébredésnek egyébiránt, mindamelllett senki sem örvendett őszintébben, mint mi. Ez ébredés megtermendi gyümölcseit idővel még az oly tartalmú lapokra nézve is, mint az Athenaeum Egyes károk nem jöhetnek tekintetbe ott, hol az egész nyer.... Az Athenaeumnak nem is *kell* megszűnnie, hanem megszűnik, mert meg akarjuk szüntetni, mert elégnék tartjuk hét évig folytatni egy lapot, mely nekünk annyi áldozatba, nem pénzbeli, hanem idő, munka és egészségi áldozatba került. Nincs erő és kitartás, mely sokára bele ne fáradjon irodalmunkban komoly tartalmú lap szerkesztésébe, mely nem pártoltván nagyon a közönség által nem nyújt anyagi eszközöket, mikkel a szerkesztőség munkája könnyítésére segédkezeket szerezhessen...”¹⁹

Ha végigtekintjük az Athenaeum hét évi folyamát, úgy találjuk, hogy haladás és szabadelműség jellemzik annak minden lapját, úgy politikában mint tudomány, művészet s bírálatban. A tudományos értekezések lehető legjobb; amennyire a magyar tudományos erőktől kitelt, mindenkor szem előtt tartották a kor szükségéit, a napi kérdéseket, s kerülve a mélységes, absztrakt, unalmas modort, eredményeket közölve inkább, mint hosszadalmas fejtegetéseket, minél nagyobb népszerűsége törekedtek: a szépirodalmi ízlés, a nyelvbéli tisztaság és szabályosság terjesztésére pedig egy irodalmi vállalat sem tett annyit, mint az Athenaeum. A beszélyek és versek, miket e lapok kiadtak, irodalmunk legjobbjai, s szív- és észművelésre kitűnő táplálatok voltak a maguk idejében.

Megjelent hetenként háromszor, kedden, csütörtökön és vasárnap, minden szám egy ív, velinen; 1842 második felében fél íves számokban négyrétben; 1843-ban új folyama minden hó 15-én és 30-án harmadfél és 3 íves füzetekben nyolcadrétben; nyomtatott Budán a m. k. egyetemnél. 1842. novemberben szétküldetett belőle postán 438 példány.²⁰

KÖZLEMÉNYEK AZ ÉLET ÉS TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL, és LITERATURAI LAPOK; kiadta és szerkeszté 1841-ben Kovacsóczy Mihály; szerkesztőtárs: Stancsics Mihály március végéig.

Tartalmuk: a tudományok, szépliteratúra s a kritika egész egyeteméből merített. Kovacsóczy, ki már Kassán több kísérletet tett mind az írói, mind a zsurnalisztikai pályán, de nem volt szerencsés, Pesten újra bebizonyítá, hogy nincs szerkesztői tapintata. Ahelyett, hogy a jót széppel párosítván – mint ígérte – e párosodásból lélek és szívképző termékeket mutatott volna elő, áldás nélküli vegyes házasságot csinált a rút és jó, a szép és rossz közt, és születtek unodalmas beszélek, fás értekezések, sovány gondolatok a kövérségről, melyek mellett darázsok és csipdmegek dongának és játékszíni kritikák világítanak, mikre szomorú lett a Múza. A második félévben csak tengettek, ámbár, mint a hirdetésekben számtalanszor olvashatni, akkor egyetlen magyar divatlap volt a hazában. Megjelentek a Közlemények Pesten vasárnap, kedden, csütörtökön és pénteken, a Literatúrai Lapok szerdán és szombaton, tehát hétfőt kivéve naponként negyedréf fél íven; nyomtatott Budán a m. kir. egyetem betűivel.²¹

REGÉLŐ, első magyar szépművészeti folyóírás; alapítá és szerkeszté Mátray Gábor. 1833. áprilistól kezdve. *Honművész* társával folytatta pályáját előbbi igénytelen egyszerűségében, korántsem tökéletesedve, közölt mint eddig költeményeket, közben olyakat is, melyek díszére váltak, életrajzokat, szépművészeti tárgyakat, színi bírálatokat stb. Divatképei csinosak voltak. Megjelent mindegyik hetenként kétszer nyolcadrétben fél íves számokban velinen.²² Ennek folytatása a következő lap.

REGÉLŐ. PESTI DIVATLAP. Megindult e lap 1842. január 1-jén Garay János kiadó szerkesztése mellett, szerkesztőtárs Erdélyi János volt. E derék folyóirat rendkívüli pártfogást talált mindenütt az országban. A szerkesztők mindent elkövettek, mit körülményeik és erejükhöz képest tehettek: friss, vidor élet, tisztaság volt itt; pezsgő, dúsan terített asztalnál. Alig indult meg, s előfizetőinek száma az *ezret* meghaladta. Ily szerencsével kevés lap dicsekedhetett, a politikaiakat sem véve ki; pedig a politika már azon kornak is vesszőparipája volt. Egyes rovatai voltak: Elbeszélések és regék, költemények, hölgy- és divatterem, táj- és népismertetés; széptani elméletek, írói jellemrajz. Tárca: könyvbírálat, színház, divat és pipere. Dolgoztak benne, a többek közt elbeszéléseket: Császár, Remellay, Bérczy, Eördögh István, Gaál, Lauka, Lakner S., Vahot Imre, Frankenburg; költeményeket: Beöthy Zs., Dósa D., Eötvös, Erdélyi János, Pájer Antal, Sárossy Gyula, Tárkányi Béla, Vachott Sándor stb.; később azonban a részvét e lap iránt mindinkább csökkent.

A Pesti Hírlapban egy akkori jeles zsurnalisztánk így emlékezett meg e lapról: „A Regélő című pesti divatlap, nem felelt meg egészen azon túlfeszített várakozásnak, melyet közönségünkben programjának sokat ígérő nevei gerjesztének. Ennek okát mi nem az elhibázott szerkesztésben keressük, mint a Világ (mely a Regélőt szüntelen üldözé), hanem ott találjuk fel, mivel hogy ezen szépirodalmi vállalat iránt az előre kihirdetett dolgozó társak nagyjából nem viselték oly részvéttel, mint azt a sokaság remélte. Igaz, a Regélőben kevés kitűnően jeles eredeti novella és beszély jelent meg: de hát e részben, melyik magyar lap volt valaha erős? – s bár a Regélő Tárcájában vidéki levelek néha társas életünk javítására, magyarosítására célzó érdekes dolgokat tárgyaltak, de többször hosszadalmasan s felületesen értekeztek – semmiségekről, míg a fővárosi mozgalmakra nagyobb figyelmet kellett volna fordítani. Azonban a múlt évi Regélő sok jó és szép tulajdonnal is bír. Eddigi iránya és szelleme mind nemzetiség, mind a társaséletünk és művészetünk érdekében, általán véve jó és nemes, nem kis érdeme, hogy eltérve a nagyrészt felületes külföldi divatlapok példájától, helyt adott hasábjában a társaséleti és szépműtani kérdések komolyabb, mélyebb megvitatásának is; a dagerrotípekben eddigelé legkimerítőbb ismertetése adaték jelesebb magyar színészeinknek. Lírai versekben, némely zsáner- és életképekben, ország- és népismertető cikkekben, utazási rajzokban, s humorisztikai elmefuttatásokban a Regélő erősebb volt, mint novellái részében, s ha igazságos hasonlítást teszünk Mátray és Garay Regélője közt, meg kell vallanunk, hogy az első belbecsben nagy távolságra marad az utóbbtól.”²³

1844. június végén a lap Erdélyi János birtokába jutván, majd ennek külföldre történt utazásával, szerződésileg sógora, Vahot Imre tulajdonává lett, kinek szerkesztése mellett július elején címe Pesti Divatlapra változott (lásd alább). Megjelent a Regélő. Pesti Divatlap hetenként kétszer, szerdán és szombaton egyíves számokban, nagy lexikon negyedrért finom velinen, divatképek, zenei s hímvarrási mellékletekkel; nyomtatott Budán a m. k. egyetemnél.²⁴

HONDERŰ. Petrichevich Horváth Lázár szerkesztése mellett megjelent a *Honderű és Pesti Salon* című divatlap első száma 1843. év első szombatján, január 7-én, címkép, vignettek és divatképekkel, kiadta Emich Gusztáv. 1845-től Nádaskay Lajos mint szerkesztő, Horváth Lázár pedig mint igazgató-tulajdonos működtek e lap körül. A *Honderű* külső kiállítása, a nyomtatást és papirozt tekintve, eléggé elegáns s fényűzőleg pipergős, s iránya volt: nemzeti nyelvünket a magasabb körökben is otthonossá tenni, azaz: éppen oda akart derűt varázslani, hol nemzetiségünkre nézve még mindig sok ború uralkodott, azonban nem helyeselhetni e célra választott egyoldalú eszközöket, melyek a Pesti Salon hasábjain a férfiatlan hízelgésnek s a hiba-dicsőítéssel párosított túlságos legyezgetésnek tagadhatlan bélyegét viselték magukon. Közreműködtek e lapnál: Beöthy Zsigmond, Bernáth Gáspár, Császár, Czuczor, Degré, Garay, Jámor Pál (Hiador), Jósika, Karacs Teréz, Kovács Pál, Kuthy, Lakner, Lemouton Emilia, Ney, Péter Károly, Petőfi (arannyal díjazván verseit a szerkesztő), Pompéry, Sárosy, Szelestey, Szemere, Tompa, Vajda, Vörösmarty s több mások. Berecz Károly két évig segédszerkesztője volt a lapnak.

P. Horváthot születési s egyéb viszonyai az akkori arisztokrácia körébe vezették. Ennek nemzetiesítése s általában a társadalmi műveltségnek ápolása s ezek által az elágazó osztályok és érdekek egyévolvasztása lőn most a feladat, mit Horváth maga elé tűzött. Ily körülmények között született 1843 elején a *Honderű*. (A név gr. Széchenyi Istvántól származik, ki egy kedélyes beszélgetés közben így kíváná neveztetni Budapestet.) E folyóirat, amely szép kilátások között indult meg, szintűgy meghiúsítá idő folytán mind a szerkesztő, mind az olvasóközönség várakozásait, mely utóbbi évről évre mindinkább fogyott. Első félévi folyamát kivéve, a díszesen, sok költséggel kiállított *Honderű* legkevesebb népszerűséggel bírt az országban. Midőn a *Honderű* fellépett, akkor nemcsak a magyar politikában, hanem az irodalomban is elérkezett már a fordulópont. Amit régibb íróink annyiszor ismételve pengettek, ti. a múlt bálványozása, az idegen utánzása, ahol meg nem szüntethető volt is egészen, most már illő korlátok közé szorított; az eddigi homályos sejtelmek világos öntudatra vergődének: nemzeti alapokon kezdénk fejlődni. Az akkori irodalom férfiai, különösen a fiatalabbak, ily meggyőződéssel léptek ki a síkra. Irodalmunk latin iskolája bezáródott, belletrisztikánk idegen illatú virágai hatás és inger nélkül maradtak. De Horváth Lázár *Honderűje* korszerűbb és tetszetősb ugyan, de szintén idegen virágokkal volt teleülte. Megtagadá a kort: az arisztokráciának – mely sokkal előbbre volt nálunk nemzetiség dolgában is, semhogy üres cirógatások és hízelgésekre szorult volna – vakon, szolgálilag hódolt; idegen eredetű balságait, ferdeségeit társas életünkbe átültetni iparkodék. Megtagadá önmagát: külföldieskedő modorára kénytelen lévén főszerkesztési tagokul ismeretlen, bizalmat nem bírható, bizonytalan múltú embereket fogadni fel, kik viszonyaink közti tájékozatlanságukat ismét kénytelenek valának arroganciával, nagyképű mindentudással s az elismert, de hozzájuk nem csatlakozható hazai tehetségek sárba rántásával takarni; – embereket, kik később, midőn a viszonyok ellenállhatlan hatással szakadának az ő fejükre is, saját mesterüket tagadák meg, s az első percekben odahagyák. (Ilyen volt többi között a hírhedt Zerffy Gusztáv.) A *Honderű* ennél fogva a legveszélyesebb fegyverekkel dolgozott maga ellen, nevetségessé tette önmagát, még sajátjának képzelt pártja előtt is, mely mosoly nélkül nem nézheté e berzenkedő, feszengő fertálmágnáskodást, különösen miután fonáságait oly sűrűen mutatta ki az akkori élénk tárcairodalom, – s ez volt oka, hogy azon kétségkívül sok jó is, mit 5 évi folyama alatt hozott, hatás és eredmény nélkül vonult el. A

későbbi közszellem előidézésében divatlapjaink között a Honderűnek legkevesebb része van. Ezen lap világos bizonyítványa volt annak, hogy jó akarat s jó irány teljesen hatástalanná válhatik az egyéniségek tapintatlansága, alkalmatlansága által.

1847-ben Ökörsem rovat alatt a többi magyar lapok polémikus és szatirikus ismertetését közlé. Megjelent a Honderű Pesten hetenként egyszer, szombaton nagy nyolcadrétű kétharmadfél íven színes borítékkal s párizsi divatképek, hímzetminták s más műmellékletekkel. 1845-ben alakját negyedrétre változtatá, s kedden jelent meg harmadfél íven.²⁵

ÉLETKÉPEK. Frankenburg Adolf, miután elébb Magyar Életképek cím alatt adott volna ki egy évig havi füzeteket, 1844 nyiltával adta ki az *Életképek* című szépirodalmi divatlapot, első félévben két hetes füzetekben, júliustól mint hetilapot. – Fő és egyetlen célja volt a nemzetiség ébresztése s terjesztése, e végre külső csín- és ízléssel is igyekezett hatni, hogy ily módon utat nyisson azokhoz, kik a nemzetiség és irodalom iránt idegenek maradni tudának. E divatlapnak minden sora, távol az alacsony hízelgéstől, magyaroknak volt írva.

Az Életképek a vele együtt megjelent Pesti Divatlap és Honderű társaival győzelmesen állotta ki a versenyt mind a benne megjelenő munkálatok-, mind előfizetőkre nézve. Humorisztikus erő, elevenség, csín és ízlés legtöbb mutatkozott Frankenburg lapjában, s a nemzetiség terén ő is számtalan híveket gyűjte a forradalmat megelőzőtt években a magyar érdekek kifejlesztése körül. Ügyessége kiválólag jelentkezett abban is, hogy a magyar írói tehetségek jelesbjeit mindig tudá egy irodalmi központ körül egyesíteni.

Közreműködtek e lapnál többek közt: Arany, Bajza, Beély Fidél, Beöthy Zs., Berecz, Bérczy, Császár, Gaál, Garay, Irinyi, Kelmenffy, Lakner, Lévy, Lisznyai, Márk, Mentovich, Nagy Ignác, Pákh Albert (Kaján Ábel), Pálffy Albert, Petőfi, Pompéry (Ervin), Pulszky, Samarjay, Sárossy, Szabó Richárd, Szathmáry Károly, Szemere Miklós, Tárkányi, Tompa, Vajda Péter, Vas Gereben, Vörösmarty. 1846 közepén a szépirodalom ifjú tehetségei közül tizen: Bérczy, Degré, Jókai, Kaján Ábel (Pákh Albert álneve), Kerényi, Lisznyai, Obernyik, Pálffy, Petőfi, Tompa, szövetkeztek s elhatározták, hogy nem fognak többé lapokba dolgozni, hanem egy általok alapítandó közlönynek szentelendik egész erejüket. E társulat, melyet tizek tanácsának, tizesnek, decemvireknek gúnyoltak, elnökeül Petőfit választá meg. Egy nyilatkozata volt e társulat az akkori forrongásnak a politikai s társadalmi téren, mely nem maradhatott visszahatás nélkül a költői küzdelmekre is. Az újabb iskola, mely érzé teendőjét, erősebben akará képviseltetni szellemét. Mint sok egyéb szép akarat, ez is eredménytelen maradt. A folyóiratból, mely ez új irányt lett volna képviselendő, egy szám sem jelenhetett meg, s így fél év múlva a különböző tehetségek ismét saját útjokra térvén, kettőt kivéve az Életképekhez csatlakoztak. – Petőfi, ki a Divatlapot 1846. júliustól elhagyta volt, azon év őszén kezdve kizárólag az Életképekbe dolgozott. Frankenburg 1847 közepén Bécsbe költözvén, lapját Jókai Mórnak adta át, ki azt júliustól kezdve szerkesztette. Ezen évben az Életképek egyszersmind a Nemzeti Színház hivatalos lapja lón. Megjelentek az Életképek Pesten 1844 első felében kéthetenként, második félévben hetenként egyszer, szerdán nyolcadrét kétíves, színes borítékú füzetkében, divatkép s egyéb műmellékletekkel.²⁶

IRODALMI ŐR. 1845. júliustól *Irodalmi Őr*²⁷ címmel kéthetenként fél íves melléklet csatoltatott a laphoz, feladataul tűzvén ki irodalmunk fejlődését, előhaladását őrszemekkel kísérni, s annak minden új termékét az olvasóközönséggel megismertetni; megszűnt 1846 végével.

REGÉLŐ. PESTI DIVATLAP, főleg a társasélet, szépirodalom és művészet körében; divatképpel, írók és művészek arcképeivel, színpadi képekkel, nemzeti és népi dalok hangjegyeivel. Kiadta és szerkeszté: Vahot Imre. Megindult 1844. júliussal. Kiadója célul tűzte ki a két magyar haza mindennemű olvasóközönségének egy, minden tekintetben jó és nemes irányú, tisztán magyar szellemű szépirodalmi lappal kedveskedni, s ezáltal a magyar társasélet, irodalom és művészetnek nemzeti irányban leendő díszes, üdvös kifejlődését és általában a műveltség terjesztését hathatósan előmozdítani, s ez irány mellett megjelenése óta

folytonosan küzdött. Petőfi Sándort, a híre kapott ifjú költőt, Vahot, lapja megindultával, magához fogadá segédszerkesztőnek; anyagi állapota némileg biztosítván, s a napi élelmi gondok által sem háboríttván többé annyira, nagyobb szerű munkássága s kifogyhatlan termékenysége ez időtől kezdődik. 1846 közpén azonban meghasonlván Vahottal, a Pesti Divatlaptól végképp megvált.

Írtak e lapba többek közt beszélyt és humorisztikát: Bernát Gáspár, Degré, Gaál, Gyulai, Jókai, Kuthy, Lakner, Lauka, Nagy Ignác, Obernyik, Pálfy Albert, Remellay, Vas Gereben, Vajda Péter; költeményeket: Arany, Beöthy Zs., Bérczy, Czuczor, Eötvös, Garay, Gyulai, Hetényi, Lévai, Lisznyai, Losonczy, Montovich, Pájer, Petőfi, Samarjay, Sárossy, Sujánszky, Székács, Szelestey, Tárkányi, Tompa, Vachott Sándor; vegyes cikkeket: Erdélyi János, Kolmár József, Szegfy Mór.

Megjelent 1844-ben hetenként; egyszer két íven. 1845 első felében kétszer, júliustól egyszer hetenként két ívvel velinen színes borítékban negyedrében; 1847-ben azonban alakját nyolcadrétre változtatá; nyomtatott Budán a m. k. egyetem nyomdájában az első két évi folyama; 1846 és 1847-ben Beimelnél Pesten.²⁸

MAGYAR SZÉPIRODALMI SZEMLE. Kiadta a Kisfaludy Társaság, szerkeszté – Henszlmann Imre és Toldy Ferenc közreműködésük mellett – Erdélyi János. Megindult 1847 januárral. A Vezérszó értesíti a közönséget, hogy: „a Szemle létesítése egy bizottmánynak tétetett tisztévé, mely azonban a társaság más tagjai segedelmével is él” – és – „az egy nemesebb ízlés terjesztése az irodalomban”. Előadja, hogy „a társaság elvek, tanok és ítéletek dolgában teljes szabadságot kívánt hagyni tagjainak, csak így biztosíthatván a több oldali vizsgálat hasznait, ti. az igazság fényrehozatalát, és csak így óhajtván megmenteni mind magát, mind bizottmányát a céhiségtől stb., s ugyanazért a társaság mint olyan, nem vallja magáénak a Szemlében előterjesztendő tanokat és ítéleteket.” E tárgyául tüzetett ki a szépirodalom és szépműtan elmélete s története. Ezen tartalmas és valóban tudományos bírálati folyóirat még ugyanazon év végével megszűnt. Megjelent hetenként egyszer egy íven nyolcadrében.²⁹

Egyházi lapok

RELIGIO ÉS NEVELÉS,³⁰ mely az *Egyházi Tudósításokkal*³¹ együtt 1841. évvel indított meg Szaniszló Ferenc cholti apát s nagyváradi kanonok által, s mely mind a tárgy fönségére, mind a lap tartalmasságára és keresztény erkölcsi irányára nézve különös figyelmet érdemelt. Rég érzé már a literatúra és a haza ily orgánum hiányát, mely a napi események, érdekösszekoccanások és eszmevihar káoszában a hit és erkölcsiség szent érdekeit védje és képviselje. Örömmel volt tapasztalható az is, hogy e lapok mindenik sora a legmelegebb keresztény és felebaráti szeretetet lehelte, és hogy századunkhoz illőleg lehetőségig távol tartá magát minden vallásgyűlölettől és türelmetlenségtől; leginkább érdekes, észt és szívet egyaránt képező értekezéseket közölt. Az egészen bizonyos komoly tudományosság és szerény vallásosság ömlik el. 1843. júliustól Somogyi Károly, ki elejétől fogva munkás segédszerkesztője volt, szerkeszté és adta ki a lapot; 1841-től Szenczy Imre is hathatósan működött e lap körül. Megjelent a Religio és Nevelés társlapjával együtt Pesten minden vasárnap másfél íven nagy negyedrében velinen.³²

PROTESTÁNS EGYHÁZI ÉS ISKOLAI LAP. Kiadták és szerkeszték: Székács József, Török Pál és Taubner Károly. Ez utóbbi 1843-ban már nem említetik. Megindult Pesten 1842. április első napjaiban. Miként tervrajzából olvasható: „célja volt, hogy a két evang. felekezet egyházi és iskolai életének orgánuma, a keresztény vallásosság élesztője és a tudományosság elősegítője legyen. Lapunk szellemét a cél határozza meg, mely a vallásosság és a tudományosság által szükségképpen föltételezett józan komoly szellem ömlik át. Ezen keresztény szeretettől ihletett józan komoly szellem leend egész lapunk vezérszellemé... Lapunk tartalmát teendik: 1) Értekezések az egyetemes kereszténység vallási, egyházi s

tudományos életének átalában, a magyarhoni protestánsokénak köréből különösen, folytonos tekintettel a napnak legsürgetőbb szükségeire... 2) Egyházi és iskolai újdonságok, egyházi és iskolai gyűlések határozatai... 3) Egyházi és iskolai irodalom.” Nagy érdeme e lapnak, hogy az iskolákra különös figyelmet fordított, átalában tartalmával, irányával meg lehettünk elégedve. Megjelent hetenként egyszer másfél íven negyedrében, 1847. júliustól két íven, nyomtatott Trattner–Károlynál.³³

Szaklapok, melyek rendszeren jelentek meg, következők voltak

ORVOSI TÁR. Dr. Bugát Pál és dr. Flór Ferenc indíták meg 1838. júliusban Pesten, és szerkeszték folytatólag a budapesti kir. orvosegyet közremunkálatával, a kir. magyar természettudományi társulatnak is orgánuma lón; egészen az orvosi tudományoknak és az ezekben vágó tárgyakkal volt szentelve. Legnagyobb érdeme abban áll, hogy az orvosi tudományt nemzeti nyelvünkön művelte. A benne közölt orvostani tapasztalások és adatok nagy részint idegen forrásokból merítvék. Nem kis hiánya, sőt elfogult egyoldalúságra mutat az, hogy a legújabb üdvös hatású gyógymódokat, tehát a haladást majdnem egészen kizárta köréből. Minden magyar nyelven beküldött eredeti korrekt ívet négy pengő forinttal díjazott. Segédszerkesztője volt 1844–47-ben dr. Török József; szorgalmas munkatársa a lap keletkeztétől Kéry Imre. Megjelent Pesten minden vasárnap 1841–42-ben egy ív, 1843-tól másfél íven nagy nyolcadrében, velinen; nyomtatott Budán az egyetemi nyomdában.³⁴

MAGYAR GAZDA³⁵ mint a Magyar Gazdasági Egyesület közlönye, szakosztályi ügyelés alatt szerkeszté – Kacsokovics Lajos közreműködésével – Török János. *Műipar* melléklappal együtt 1841. július elejével megindult Pesten. A tervrajz szerint: „kiterjeszkedett a sajátlagos házi és mezei gazdaság minden ágaira elméleti és gyakorlati tekintetben, nevezetesen: 1) a gazdaság alaptudományaira, ti. vegytanra, földészetre, állati- és növényélettanra stb.; 2) mindennemű gazd. növényművelés módjára; 3) az állattenyésztésre, ideértvén a méhtenyésztést is; 4) a jelesebb honi és külföldi gazdasági munkák bírálatára; 5) közölt és hazánkra alkalmazva adott a külföldi folyóiratokban található jeles s érdekes cikkelyeket, valamint 6) egyes honi gazdaságok és vállalatok leírását, – a földművelés ügyében tett áldozatokat, ösztönzéseket stb., s végre 7) kiterjeszkedett még az okszerű gazdálkodás fő elveire, az ún. általános ökonómiára, a vagyons- és birtokszerzés s kezelés különféle módjaira, bérlésre, szabályozásra, becslésre, osztályozásra és rendezésre. A melléklap *Műipar* cím alatt magában foglalja mindazt, ami kereskedés, ipar, és gazdasági-műtan körében a magyar gazdát érdekelheti, értesíté a közönséget mindazon fölfedezésekről s tapasztalásokról, melyeket a gazdaság technológiában és mechanikában sikerült vagy megpróbált honi és külföldi vállalatok, cukorgyárak, sör- és pálinkafőzések, selyemtenyésztés, bor-, s pincekezelés, hamuzsírőzés stb. nyújtanak; gazdasági s gyári eszközök körülményekhez képest könyomatban mellékeltek, s a műipart illető könyvbírálatok szintén e lapba iktattattak.”³⁶

A Pesti Hírlap 1843. január 8. száma ezen lapról a következőket írja: „A Magyar Gazdát legértelmesebb s leghasznosabb lapjaink közé méltán sorozhatjuk. Múlt évben is oly életbevágó értekezéseket közölt ez, melyek nemzetünk legnagyobb osztályának műveltségét hathatósan mozdítják elő. Öröm látni, miszerint e lapban napról napra több dologhoz értő férfi lép föl munkatársul s ezért – önhízélgés nélkül mondva – a Magyar Gazdának a külföld legjobb gazdasági lapjai mellett sincs oka pirulnia... Átalában alig van a mezei gazdaságnak ága, mely a Magyar Gazda múlt évi folyamában vitatás tárgya ne lett volna.”

1841 végével a *Műipar* beolvadt a főlapba. 1847. júliustól a Magyar Gazda megszűnt az egyesület orgánuma lenni. Megjelent a Magyar Gazda egy-egy nagy medián íven hetenként kétszer, vasárnap és csütörtökön negyedrében; a *Műipar* félmedián íven nyolcadrében szintén kétszer hetenként; havonként *Mezőgazdasági Nefelejts* cím alatt az időszak gazdaságban rövid utasítást, valamint egy ívet az *Okszerű Kalauz* cím alatt foglaltató népszerű

gazdasági tanból – rajzokkal – adott kedveskedésül a szerkesztő előfizetőinek. Nyomatott 1841–45-ben Landerer és Heckenastnál; 1846–47-ben Beimel Józsefnél Pesten.³⁷

DEBRECZEN-NAGYVÁRADAI ÉRTESÍTŐ. Kereskedelmi híreket terjesztő lap; 1842-ben megindult Debrecenben Balla Károly szerkesztése alatt, a lap kitűzött szerény munkakörét mai napig (1865) tisztességesen betölti.³⁸

MERKUR. Ipar- s kereskedelmi lap, melyet Beimel József pesti könyvnyomtató adott ki, s 1843. év elsejével megindult. A kereskedést és ipart érdeklő cikkein kívül közölt mindennemű hirdetéseket, jelentéseket. 1847-ben csak egy szám jelenvén meg belőle, pártolás hiány miatt megszűnt.³⁹

HETILAP. Enciklopédikus tartalmú hetiirat, különös tekintettel a közgazdászatra, műiparra és kereskedelemre. Kiadta az Iparegyesület Pesten. 1845 kezdetével szerkeszté Vállas Antal, 1846–47-ben pedig Wargha István. Ezen, a magyar ipart és kereskedést egész terjedelmében és minden feltételeiben tárgyaló közgazdászati lap, mely egyéb feladatai között oda törekedett leginkább, hogy a hazai szociális szellemmel rokonulva, hatályos közlöny kívánt azok számára lenni, kiknek a hazafiúi kötelesség, a hazai ipar ápolására nemesebb érzelmeket költött, szemmel tartotta a kereskedelmi üzletet, a gyáripár állapotát, a kézműves osztály munkakörét, kitapogatta mindnyája szükségeit, fogyatékát, előmozdítá mindegyiknek érdekét hasznos közleményekkel, figyelmeztetéssel s ajánlásokkal, valamint nem tartózkodott más részről a feltűnő visszaéléseket egész bátorsággal napfényre deríteni, ha kellett megróni, ha kellett megszüntetésére módokat ajánlani. Midőn a centralisták a megerendszert mind hevesebben kezdék ostromolni, annak fő bajnoka, Kossuth a szűk terjedelmű s más rendeltetésű Hetilapra szorult, hogy nagy hatású szavát emelje az oly kíméletlenül megtámadt megerendszer ellen. Megjelent a Hetilap minden kedden és pénteken egy-egy tömött íven, 1846–47-ben másfél, ha tárgybőség úgy kívánta, két-két íven is, nagyobb, igen szép alakban negyedrében.⁴⁰

ÉLETELVEK KÉPEKBEN.⁴¹ Magyar Lajos volt szerkesztője, írója, kiadója és kihordója Erdélyben. Az irodalmi ferdeségek sorába tartozik. 1844-ben pár évnegyed jelent meg belőle.⁴²

KIS KÖVET⁴³ című enciklopédikus tartalmú lap indult meg Kolozsvárott 1846. februárban Magyar Lajos szerkesztése alatt; többi közt hozott szépirodalmi dolgozatokat is, sőt 5 arany jutalmat is tűzött ki 1847 márciusi számában a legjobb beszélyre; a bírálati jogról ő maga lemondván, annak ígérte oda az aranyokat, kinek beszélye a többi hírlapok által legjobbnak ítéltetik! – Megjelent hetenként fél íven nyolcadrétben képmellékletekkel.⁴⁴

TERMÉSZETBARÁT. Ezen jeles természettudományi folyóirat Takács János és Berde Áron, kolozsvári természettudományi tanárok szerkesztése mellett 1846. júliussal indult meg. Ez azon egyetlen magyar folyóirat, mely az egész természetnek s a vele kapcsolatban álló tudományoknak elméleti és gyakorlati ismertetését, népszerű modorban terjesztését tűzte ki magának célul. Berde Áron, ki Takács Jánosnak visszaléptével az első fél év végén a lapot maga szerkeszté, annak harmadfél évi folyamát legnagyobbára saját cikkeivel tölté be, melyek nemcsak sokoldalú természettudományi képzettségének, hanem megragadó, népszerű magyar tollának is nyilvános jelei. Megjelent a Természetbarát Kolozsvárt hetenként egyszer egy tömött nyomatú szép velin íven negyedrében.⁴⁵

HAZÁNK (Das Vaterland), kereskedelmi és szépirodalmi lap; kiadta Noisser Richárd, szerkeszté Kovács Pál. Ezen lap, későbbi vidéki lapjaink mintaképe, 1847 elejétől Győrött, az ottani Vaterlandból⁴⁶ átalakulva indult meg, s a derék szerkesztő által ügyszeretettel, s nem kis áldozattal kezeltetett. A második fél évben szebb formában, sűrűbb nyomtatással és bővített tartalommal – különösen a kereskedés körében is több érdekes cikkel – jelent meg. Nevezetesen ezen lapban többek közt Petőfi költeményei és Kerényihez írt levelei; Ráth Károly, jeles történetbúvárunk szintén itt lépett fel először az írói téren, Győr városa története

cikkével 1846-ban. Hetenként három fél íves szám jelent meg belőle negyedréten; nyomtatott özvegy Streibig Klára betűivel.⁴⁷

DONGÓ. Lauka Gusztáv 1847-ben egy *Dongó* című satirikus lapot indított meg, mely csakhamar eltiltatott és lefoglaltatott.⁴⁸

Időszaki folyóiratok

TUDOMÁNYOS GYŰJTEMÉNY. Kiadta és nyomtatta Trattner–Károlyi Pesten. Havonként egy füzet jelent meg nagy nyolcadrétben velinen, *Koszorú* szépliteratúrai mellékklappal, melyből 1821-től egy ív adatott ki havonként.⁴⁹ Ezen jeles folyóiratunk 1841 végével 25 éves pályáját befejezte; ez utolsó évben már csak 209 előfizetője volt.

TUDOMÁNYTÁR. Közrebocsátá a magyar t. társaság, szerkeszté az „Értekező” részt Luczenbacher János, a „Literatura”-it” Almási Balogh Pál.

Az Akadémia 1844. december 19-i ülésében ezen, az egész országban akkor egyetlen egy tudományos folyóiratunkat a társulat roppant kárával megszüntette; a végszámvetés szerint a Tudománytár előfizetőinek száma: 1834-ben 527, 1835: 379, 1836: 301, 1837: 340, 1838: 222, 1839: 249, 1840: 200, 1841: 157, 1842: 131; 1843: 114, 1844 július 11-ig 79 volt; a kiadási költség 11 év alatt 23.000 pfrt-ra ment, a bevétel 9698 pfrt-ra, s így a társaság e folyóirat kiadásánál 13.000 pfrt-nál többet vesztett. Megjelent 6–8 ívnyi havi füzetekben, velinen nagy nyolcadrétben.⁵⁰

MAGYAR ACADEMIAI ÉRTESÍTŐ. Szerkeszté Schedel (Toldy) Ferenc titoknok. E hivatalos lapból, mely az akadémiai gyűlésekben előforduló s közzétételre alkalmas tárgyakat, valamint az intézetet illető fontosabb jelentéseket közlé, az akadémiai szünidő kivételével, minden hó 10-én egy szám jelent meg, s ez a körülmények szerint mindenkor egy vagy több ívből állott nyolcadrét velinen, néha rajzok is járultak hozzá.

Megindult 1841 elején; azon évben megjelent 1–5. sz. (1840. november–december, 1841. január–szeptember), a következő években minden 2–3 hóban egy, egy-két íves szám adatott ki. 1847-ben már rendszeresen járt XII szám, 406 lap. Nyomatott Budán az egyetemi nyomdában; 1847-ben Kozma Vazulnál.⁵¹

MAGYAR EGYHÁZI BESZÉDEK GYŰJTEMÉNYE. Kiadta Szalay Imre kanonok. 1841–47-ben új folyamának 2–5. kötete jelent meg Budán nagy nyolcadrétben, finom velinen.⁵²

ERDÉLYI PROTESTÁNS EGYHÁZI BESZÉDEK TÁRA. Szerkeszté Szász Károly Demeter Sámuellel. Kolozsvárt 1847-ben jelent meg belőle az 1. füzet, 138 lap. Titsch János kiadásában.⁵³

GAZDASÁGI TUDÓSÍTÁSOK. 1837-től kiadta a m. gazdasági-egyesület. Bizottsági ügyelés alatt szerkeszté Kacskovics Lajos. Melléklapja: *Rohonczi Közlemények*. 1840-től. Választottság felügyelése alatt szerkeszté dr. Vállas Antal. E folyóiratoknak csekélyebb számú közönség jutott, mint amennyire akár e folyóirat olcsósága, akár tartalma tekintetéből előre számolni lehet, mert az előfizetők száma e földművelő honban az utolsó, 1841. év folyama alatt alig volt 300.⁵⁴

MAGYAR ORVOS-SEBÉSZI ÉS TERMÉSZETTUDOMÁNYI ÉVKÖNYVEK, több orvos és természettudós munkálatával kiadta és szerkeszté Schoepf Ágost Pesten. Havi folyóirat 1842–1844; nyomtatott Budán a m. k. egyetem betűivel, nagy nyolcadrétben.⁵⁵

MAGYARFÖLD ÉS NÉPEI EREDETI KÉPEKBEN; föld és népismeai statisztikai és történeti folyóirat. Fényes Elek és Luczenbacher felügyelése mellett szerkeszti és kiadja Vahot Imre, ki 1845-ben Medve Imrével beutazván az országot, ez utóbbi lerajzolta a nevezetesebb helyeket e vállalat számára. Megjelent az első folyam 1846 márciusától 1847 márciusáig 6 füzetben 17 képpel 90 lap, fekvő negyedréten; a 2. folyamból csak az 1. füzet látott napvilágot 1847 decemberében 16 lap 3 képpel; nyomtatott Beimel Józsefnél.⁵⁶

MAGYAR ÉLETKÉPEK. Magyar szépirodalmi folyóirat. Kiadótulajdonos volt Heckenast Gusztáv, szerkeszté Frankenburg Adolf. Főirányul a tisztán nemzeties érzelem ébesztését, és a szelid erkölcsök nemesbülését tűzte ki. Tartalmát képezik: novellák, történeti beszélyek, regék, népmondák, jellemrajzok, életírások (elbeszélési modorban), humorisztikai elmefuttatások a társasélet fonákságai felett. Költői elbeszélések, románcok, balladák és legendák; a kiadó 16 frt-tal p. p. díjazta a munkák nyomtatott ívét. Megjelent Pesten 1843-ban 6 íves havi füzetekben; nagy nyolcadrétben velinen; a II. kötet 6. füzetével december végén a vállalat megszűnt, s lett belőle az *Életképek* című hetilap (lásd fentebb); nyomtatott Landerer és Heckenastnál.⁵⁷

BESZÉLYTÁR. Erdélyi szépirodalom. Szerkeszté és kiadta Kőváry László Kolozsvárt 1843-ban; minden két óra egy füzet ígértetett vegyes szépliteratúrai tartalommal, Erdély legjobb élő költői által kiállítva. Megjelent az 1. füzet nagy tizenkettedrét 124 p., Bölöni Farkas Sándor mellszobrával; és a 2. füzet 118 p. Beszélyeket hozott Ajtai Gyula, Dósa Dániel, Kőváry Lászlótól; költeményeket Dósa, Kőváry Józsa, Matisz Páltól.⁵⁸

HONLEÁNYOK KÖNYVE,⁵⁹ közhasznú ismeretek terjesztésére a gyöngéd nőnem körében. Jelesb írók és írónök közremunkálásával kiadták Rösler Ágnes, pesti nyilv. leánynevelő és Oroszhegyi Józsa. A tudományos ismeretek és művészi képzés fejlesztésére irányzott folyóirat; tartalma oly változatos, s a hozzá csatolt műmellékletek oly jól választottak, azonfelül az egész munka kitűzött iránya oly szép volt, hogy megjelenése méltán figyelmet ébresztett. Az 1–3 füzet tartalmát tevék: Közlemények az ipargazdaság köréből, történeti képek, természettudomány, néprege, eseménypontok a világtörténet köréből és a női működést tárgyazó cikkek három műmelléklettel. Az írók nevei: Garay, Kérlethy Ákos, Lisznyai, Oroszhegyi Józsa, Petőfi, Rösler Ágnes, Szabó Richárd, Szamosháty Józsa, Tompa, Vasváry Pál. Megjelent ezen folyóiratból 1847-ben az 1–3 füzet díszes kiállításban nagy nyolcadrét alakban Pesten.⁶⁰

IRODALMI AREOPAG. Kritikák a magyar irodalom újabb művei felett, több tudós férfi által írva. Kilián és társa kiadásában, Pesten 1844-ben két nyolcadrétű füzet jelent meg ezen kritikán aluli kritikai folyóiratból; nyomtatott Budán az egyetemi nyomdában.⁶¹

NEVELÉSI EMLÉKLAPOK PESTALOZZI SZÜLETÉSÉNEK ÉVSZÁZADOS ÜNNEPÉLYÉRE. Kiadótulajdonos dr. Tavassy Lajos Pesten, 1846-ban Pestalozzi 100-dos születése napjának emlékére jelent meg az 1. füzet; a 2–4 füzet 1847-ben látott napvilágot.⁶²

BIBLIOGRAPHIAI ÉRTESÍTŐ. Heckenast Gusztáv kiadásában 1840-től kezdve; honunkban első ilyennemű vállalat, mely által a kiadó magának a magyar literatúra körül tagadhatlan érdemeket szerzett. Megismertetett ez minden, honunkban megjelent nevezetes elmeművekkel, figyelmeztetett a hírlapok és folyóiratokra s az azokban foglalt jelesebb cikkekre; szóval: átalános átnézését adta hazai literatúránk állapotának és fokonkinti haladásának. Ezen Értesítőből havonként egy-egy fél íves, 1842-ben csak negyed íves szám jelent meg nyolcadrétben, ifj. Wigand Károly által szerkesztve, s a kiadó által több mint kétezer példányban osztatott el a literatúra baráti közt. 1842. szeptember végével megszűnt. Nyomatott Pesten Landerer és Heckenastnál.⁶³

HONI IRODALMI HÍRDETŐ (*Honi Literatúrai Hirdető*). Első év 1843. Eggenberger és fia kiadásában, szerkeszté Magyar Mihály, 1845-től Eggenberger Ferdinánd. Célja volt ezen havi jegyzéknek minden, az iker hazában bármily nyelven megjelent irodalmi tárgyakat lehető gyorsan közzétenni. Megjelent Pesten havonként negyed ív nyolcadrétben, nyomtatott Trattner–Károlyi betűivel.⁶⁴

Német nyelven megjelent hírlapok és folyóiratok ez időszakban

VEREINIGTE OFNER-PESTER ZEITUNG. 1800-ban alapítva. Politikai hírlap, egy melléklappal ezen cím alatt: *Gemeinnützige Blätter zur Belehrung und Unterhaltung*. Szerkeszté Janisch

József, kiadta Rösler özvegye szül. Schickmayer Josepha. Ezen két lap az 1845 áprilisában keletkezett Pester Zeitunggal egyé olvadt, miután ennek kiadója a Vereinigte kiadási jogát megvásárolta. Megjelent e két lap hetenként kétszer, vasárnap és csütörtökön, a főlap egész rétből, a melléklet negyedrétből; nyomtatott Budán a m. kir. egyetem betűivel.⁶⁵

STÄDTISCHE PRESSBURGER ZEITUNG. 1764. július 14-én alapítva. Politikai hírlap. Mellékletje 1837-től: *Pannonia*. Kiadó 1843 végéig Schaiba Ignác Adolf. Tulajdonos Pozsony városa; szerkesztés Richter A. F., 1842-től Neustadt Adolf. Ezen lap kiadhatóságát árverés útján Barich Mihály udv. kancelláriai fogalmazó szerezte meg 1844-től hat évre 6310 pengő forintért. Megjelent a főlap hetenként kétszer, 1842-től háromszor, hétfőn, szerdán és pénteken egy-egy íven kis ívrét alakban; a melléklet ekkor szintén háromszor, kedden, csütörtökön és szombaton negyedrétből fél íves számokban, havonként 2 dívatképpel; nyomtatott Schmid Antal nyomdájában.⁶⁶

DER SIEBENBÜRGER BOTE. Politikai lap, 1786-ban alapítva; *Transilvania. Periodische Zeitschrift für Landeskunde* melléklettel. Kiadta 1833-tól Hochmeister Márton könyvkereskedő Nagyszebenben; 1842-től annak örökösei saját nyomdájukban. Szerkeszté Mildneri Benigni József. Megjelent hetenként két szám, a politikai lap egész rétből, a melléklet negyedrétből.⁶⁷

K. K. PRIV. AGRAMER POLITISCHE ZEITUNG. 1826-ban keletkezett. Kiadó-szerkesztők: Staudar Ferenc és Rosenau Ferdinánd; egy melléklettel *Luna* címmel. Megjelent Zágrábban hetenként kétszer; a főlap nagy negyedréten íven, a melléklet nyolcadréten velinen; nyomtatott dr. Gaj Lajos nyomdájában.⁶⁸

PESTER ZEITUNG. Politikai hírlap. Kiadók: Landerer és Heckenast; szerkesztő: Glatz Ede. Megjelent 1845 áprilisától kezdve, hetenként négyszer, egész rétből egy íven nyomtatott a kiadók nyomdájában. 1847 első felében szétküldetett postán 2995 példányban. A Pester Zeitung mint az Életképekben Csatáry mondá: „a 4. rend trombitásául akarta magát feltolni, és mégis mindig annak érdeke ellen szónokol, nézetünk szerint Pester Zeitung nem a 4. rend, hanem a városi bürokrácia s zárt rendszer képviselője, emellett itt-ott bár igen jól titkolja, nem igen nagy szimpátia tetszik ki belőle nemzetiségünk iránt.”⁶⁹

DER SPIEGEL FÜR KUNST, ELEGANZ UND MODE. Szépirodalmi divatlap, 1828-ban keletkezett; 1841-től a kiadótulajdonos Wiesen özvegye, szerkesztő Rosenthal Sámuel. Ezzel járt DER SCHMETTERLING színházi és literatúrai kiegészítő lap; és *Pesther Handlungszeitung von und für Ungarn*⁷⁰ kereskedés és iparmutató. A Spiegel szerkesztője ügyes tapintat és ígéret szerinti pontosság által szép előfizetői és olvasói kört szerze magának. Megjelent Budán nyolcadréten, velinen; a főlapból hetenként két szám, a Pesther Handlungszeitungból havonként 6 vagy 8 szám, a Schmetterlingből 2 vagy 3 szám; párizsi és londoni divatképekkel, bútor-, kocsidivat s arcképekkel, zenemelléletek- s legújabb párizsi hímzésmintákkal; nyomattak az egyetemi nyomdában.⁷¹

SIEBENBÜRGER WOCHENBLATT, 1837-ben keletkezett politikai hírlap, a következő melléklettel: *Satellit* – ez és a főlap hetenként kétszer jelentek meg, hétfőn és csütörtökön, összesen 1 ív negyedréten –; *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde*, minden héten egy ív negyedréten; és *Stundenblumen der Gegenwart*, havonként egy harminckettedréten 4 ívnyi füzetben adták ki. Kiadószerkesztők Gött János nyomdász és Németh Vilmos könyvtáros Brassóban.⁷²

PESTER TAGEBLATT. ORGAN FÜR WISSEN, KUNST, LEBEN UND UNTERHALTUNG. Belletrisztikai, enciklopédiai napilap, 1839-ben alapítva. Kiadótulajdonos Heckenast Gusztáv; szerkeszté dr. Saphir Zsigmond. Ezen lap folyvást élénkült és dicséretes mozgásban volt; szerkesztője honi érdekeinket szívére látszott venni, s ezáltal a nagyobb közönség elismerését mind magának, mind lapjának kívívá. S e tekintetben igen sokat köszönhetni újabb szerkesztőtársának, Hirsch Zsigmondnak, ki azonfelül, hogy tisztelője volt törekvésinknek és literatúránknak, még igen szerencsés tapintattal is bírt, azokat idegen honfeleinknél

megkedveltetni. Megjelent, hétfőt kivéve, mindennap egy egész ív műszerpapirosos, kis fólió alakban; nyomtatott Landerer és Heckenastnál.⁷³

TEMESWARER WOCHENBLATT. ZEITSCHRIFT FÜR WISSEN, KUNST UND INDUSTRIE. 1840-ben alapítá Beichel József nyomdász; szerkeszté Klapka József. Ezen tudományos, szépművészeti s iparlapból megjelent minden szombaton egy szám, értesítővel együtt; nyomtatott Temesvárott Beichelnél.⁷⁴

PESTERK. K. PRIVILEG. KUNDSCHAFTS- UND AUCTIONS-BLATT (tudakozódó és árverési lap). [1805-től kezdve jelent meg.] Kiadta 1827-től fogva és szerkeszté Weber József; megjelent hetenként kétszer, kedden és pénteken negyedrébten; nyomtatott Landerer és Heckenastnál.⁷⁵

DER UNGAR. 1842 elejével alapítá és szerkeszté Klein Herman Pesten; segédszerkesztője volt Beck Károly. Ezen napilap fő iránya: érdekeinket a külföld előtt képviselni s németajkú honfitársaink közt a magyar nemzetiséget terjeszteni. Falk Miksa, jeles publicistánk, itt lépett fel először az írói pályán, ugyanis 1843 és 44-ben, 16 és 17 éves korában a magyar lapokból fordításokat s a nemzeti színházi előadásokról alapos bírálatokat közlött. Azután ezen lap segédszerkesztője volt 1847-ig. Megjelent naponként (hétfőt kivéve) nagy nyolcadrébten velinen hetenként egy divatképpel; nyomtatott Budán a m. kir. egyetemnél.⁷⁶

DAS VATERLAND. Szépirodalmi s kereskedelmi lap. Megindult 1844. január 1-jével Győrött, Noisser Richard kiadó-szerkesztő által alapítva. Megjelent hetenként 3 szám fél íven negyedrébten; nyomtatott ugyanott özvegy Streibig Klára betűivel. 1847 kezdetével *Hazánk* lett belőle.⁷⁷

DER PILGER. ZEITSCHRIFTLICHES ORGAN FÜR VATERLÄNDISCHE INTERESSEN, KUNST, UND INDUSTRIE. 1841-ben keletkezett; szerkeszté Schall F. E., kiadta Prettnner J. N; megjelent hetenként kétszer kisded negyedrébten egy íven, Károlyvárosban. 1842 végén megszűnt.⁷⁸

DAS KASCHAU-EPERIESER KUNDSCHAFTS-BLATT (Kassa-Eperjesi Értesítő). Werfer Károly kiadásában jelent meg ezen értesítő lap 1847-ben, hetenként kétszer negyedrébten.⁷⁹

DER ÖSTERREICHISCHE ACTIONÄR. *Zeitschrift für Techniker, Capitalisten, Beamte und Gutsbesitzer*. 1841 kezdetével indult meg ezen tőzsdei lap Pesten, Veber József kiadó-szerkesztő által alapítva. Megjelent hetenként egyszer, szombaton egy ívnyi számban nagy nyolcadrébten; nyomtatott Budán az egyetem nyomdájában. 1842 végével megszűnt.⁸⁰

DEUTSCHES VOLKSBLATT.⁸¹ Szerkeszté Benigni József Nagyszebenben, 1844-ben; nyomtatott negyedrébten.

ARCHIV FÜR DIE KENNTNISS SIEBENBÜRGENS IN VORZEIT UND GEGENWART. Ezen történelmi folyóiratot Nagyszebenben indították meg 1841-ben Hochmeister Márton könyvkereskedésének örökösei; Schuller Károly tudós szebeni tanár szerkesztése és többek közreműködése mellett; különösen gazdagítá jeles cikkeivel ezen vállalatot br. Kemény József. Megjelent negyedévenként egy 6–8 íves füzet, éspedig 1841-ben az első kötet két füzetben; nyomtatott a kiadók nyomdájában.⁸²

ARCHIV DES VEREINS FÜR SIEBENBÜRGISCHE LANDESKUNDE. Az erdélyi gazdasági egyesület közlönye, mely által 1845-ben indított meg Nagyszebenben. Megjelent időhöz nem kötött füzetekben, nagy nyolcadrébten több képpel és táblázattal.⁸³

MAGAZIN FÜR GESCHICHTE, LITERATUR UND ALLE DENK- UND MERKWÜRDIGKEITEN SIEBENBÜRGENS című folyóiratnak br. Kemény József volt a létrehozója és előmozdítója. Kiadta Kurz Antal Brassóban, több tudós közreműködésével. Tartalmát tevé Erdély történelmére vonatkozó kitűnő értekezések és okmányok gyűjteménye. Megjelent időhöz nem kötött, 7–11 íves füzetekben nagy nyolcadrébten, könyomatú mellékletekkel. Nyomatott Brassóban, Gött Jánosnál.⁸⁴

JAHRBUCH DES DEUTSCHEN ELEMENTS IN UNGARN című vegyes tárgyú folyóirat első füzete Benkert (most Kertbeny) Károly szerkesztése s több neves német író közreműködése mellett megjelent 1846. márciusban Pesten. A szerkesztő hazánk és nemzetiségünk irányában szép és méltányos szavakat mond, s ez első füzetben meglehetősen hűséggel ragaszkodott kitűzött

céljához; és a magyar érdekekkel leginkább egyező dolgozatokat foglal magában Hugó Károlytól, Schedius Lajos, gr. Majláth János, Haufler József, Löw Leopold és Károl Lázártól; az utóbbi a magyar festészeket bírálja; ezeken kívül igen szép költeményekkel gazdagíták a füzetet Pyrker László és Bakody Tivadar. Benkert megkezdett beszéde is érdekes. Ez egy füzetnél több nem jelent meg.⁸⁵

VIERTELJAHRSSCHRIFT AUS UND FÜR UNGARN. Ezen negyedéves folyóirat 1844-ben külföldön jelent meg Lipcsében Wigand György bizományában és dr. Henszlmann Imre szerkesztése alatt; különösen belviszonyainkat rajzolja a külföld előtt, igen jeles írók közreműködésével; nevezetes cikkeket írtak bele Pulszky Ferenc, Lukács Móric, Csengery Antal.⁸⁶

Végre szláv, román, olasz és latin nyelven megjelent lapok és folyóiratok

TATRANKA. Vegyes tartalmú tót folyóírás. 1832-ben keletkezett Pozsonyban; szerkeszté Palkovics György, nyomtatott Schmid Antalnál.⁸⁷

ILLIRISKE NÁRODNE NOVINE (Illír nemzeti újság). Ezen pánszláv érdekeknek szentelt politikai lap 1836. január 1-jén jelent meg először Zágrábban dr. Gaj Lajos szerkesztése mellett, nyomtatott ugyanott az illír nemzeti nyomdában (Gaj Lajos nyomdája). 1843. január 21-i számában az Illyr cím elmaradt, s csak *Narodne Novine*-t viselé homlokán. Melléklapja, a *Danica illirska* (Illír hajnalcsillag) pedig hirtelen szlavon-, horvát- s dalmát hajnalcsillaggá változott. Míg az előbbeni számokban a déli szlávok egyetemes illírsége volt vitatva, most azonban a szerkesztőség, midőn egyfelől jelenté, hogy ama cím legfelsőbb helyen tiltatott el, másfelől hő háláját s illetőleg örömét jelenté ki annak eltöröltetése felett, mivel most már úm. „a feluszított szivek lecsillapittatnak”, s „a hazának minden fiai kivétel nélkül minden tehetségüket nemzetiségünk kifejtésére, alkotmányunk s municipális jogaink megőrzésére fordíthatják.” 1844. március 9-i számában a főlap is felvette a *Novine horvatsko-slavonsko-dalmatinske* címet. Megjelent ezen politikai lap Zágrábban hetenként kétszer, egész ívrétben, a *Danica* belletrisztikai melléklet minden héten, egy 4-rétű ívnyi számban velinen.⁸⁸

SERBSKE NARODNE NOVINE (Szerb nemzeti újság). Politikai lap. Ezzel járt: *Serbskij Narodnij List* (Szerb nemzeti hírlap), belletrisztikus tartalommal. Szerkesztő és kiadó: Pavlovič T.; megindult 1840-ben; Pesten, hetenként kétszer adatott ki egész rétben, a melléklap negyedrért ívnyi heti számokban velinen.⁸⁹

SLOVENSKE NÁRODŇJE NOVINE (Nemzeti tót újság) és szépirodalmi melléklapja, az *Orol Tatranski* (Tátrai Sas) 1845. augusztus elsejével indult meg Pozsonyban, Stúr Lajos szerkesztése mellett. Tervrajzában azt hirdeté, hogy a merevült stabilizmus és a romboló radikalizmus szélsőségeit óvatosan kerülendi, egészséges politikai nézeteket terjesztend, s a tót néptörzs erkölcsi és észbeli emelésén munkálанд; hanem a készakarva felvett közönséges, pórias tót nyelv azt csak igen kis körre szorítá. 1846–47-ben is megjelent mindenkor két szám hetenként, negyedrért fél íven, az Orolból pedig negyedrért 3 szám havonként.⁹⁰

NOVIJ SERBSKIJ LETOPIS (Új szerb évkönyv). Szerkesztője Pavlovič T.; 1841-ben 15. évfolyama jelent meg a Matica Serbska egyesület sajtójában; nyomtatott Budán a m. k. egyetemnél.⁹¹

BELLETRISZTIKAI HÍRNÖK. Szerb nyelven. Szerkeszté s kiadta Teodorovics Demeter, megjelent 1842-ben minden héten kétszer, nagy negyedrértben. Pesten nyomtatott Beimel Józsefnél.⁹²

SERBSKA PČELA (Szerb méh). Évkönyv. 1829-ben keletkezett, 1840-től Újvidéken nyomtatott Jankovich Pál nyomdájában, és Szegeden Stamatovič Pál által szerkesztve füzetekben jelent meg.⁹³

BACKA VILA. Szerb folyóirat. Újvidéken jelent meg 1846-ban; csak egy évi folyamat ért meg.⁹⁴

GAZET'A TRANSILVANIEN. Oláh politikai lap; 1838-ban indította meg Baricz György. Melléklapja: *Foia pentru minte, inimă și literatură*; nyomtatta Gött János kiadó Brassóban.⁹⁵

ECO DEL LITORALE UNGARICO. Politikai lap. 1843. április 5-én keletkezett Fiumében; szerkesztője: Fabris. Célja: magyar dolgokkal ismertetni meg a partvidéket és Olaszhont.⁹⁶

SION. ORGANON ECCLESIASTICO-LITTERARIUM.⁹⁷ Egyházi hírlap. 1840-ben keletkezett dr. Gyarmathy J. F. szerkesztése mellett. Megjelent minden héten két szám egész rétből; nyomtatott Budán a m. kir. egyetemnél.⁹⁸

FASCICULI ECCLESIASTICO LITTERARI.⁹⁹ Kiadta Szaniszló Ferenc, kinek szorgalmas segédszerkesztője volt Szenczy Imre. Pesten, 1842 és 1843. Egy évi folyama 6 füzetből állott, nagy nyolcadrétből nyomtatott Trattner–Károlynál.¹⁰⁰

*

Ezen hétévi (1840–1847) időközben lapjaink nemcsak belbecsük, hanem technikai kiállításuk által is szép haladást mutatnak fel, ugyanis politikai magyar lapok közül a Budapesti Híradó 1844. júliusban, s utána a Nemzeti Újság (1845. január) és a Pesti Hírlap (1845. április) négyszer küldettek szét hetenként, míg ezelőtt csak kétszer jelentek meg ugyanazon idő alatt; a nyomtatás szépsége és gyorsasága is előhaladt; a politikai lapok kétszer hasábozott oldalakon, a Jelenkor 1841-től már angol gyorsajtóval nyomtatott; a papírost illetőleg, már csaknem minden lapnál a velin, vagy legalább a simított fehér papíros használtatott.

A fentebbi adatok szerint 1841-ben Magyar- s Erdélyországban és a hozzákapcsolt részekben következő hírlapok és folyóiratok léteztek a keletkezési évszám kitételével:

A) *Magyar nyelven, politikai lapok*: 1./ Nemzeti Újság (1806); 2./ Erdélyi Híradó (1828); 3./ Jelenkor (1832); 4./ Hírnök (1837); 5./ Pesti Hírlap (1841); 6./ Világ (1841); 7./ Múlt és Jelen (1841). – *Szépirodalmi lapok*: 8./ Regélő (1833); 9./ Athenaeum (1837); 10./ Közlemények (1841). – *Egyházi lapok*: 11./ Religio és Nevelés (1841); 12./ Egyházi Tudósítások (1841). – *Szaklapok*: 13./ Orvosi Tár (1838); 14./ Magyar Gazda (1841); 15./ Műipar (1841); 16./ Ismertető (1841); 17./ Literatúrai Lapok (1841). – *Vegyesek*: 18./ Hasznos Multságok (1817); 19./ Nemzeti Társalkodó (1830); 20./ Vasárnapi Újság (kolozsvári; 1834); 21./ Társalkodó (pesti; 1832); 22./ Századunk (1838); 23./ Honművész (1833); 24./ Hon és Külföld (1843) – *Folyóiratok*: 25./ Tudományos Gyűjtemény (1817); 26./ Egyházi Beszédgyűjteménye (Szalay Imre; 1833); 27./ Gazdasági Tudósítások (1837); 28./ Rohonczy Közlemények (1840); 29./ Tudománytár (1834); 30./ Bibliographiai Értesítő (1840); 31./ Koszorú (1828); 32./ Academiai Értesítő (1841).

B) *Német nyelven politikai lapok*: 33./ Vereinigte Ofner-Pester Zeitung (1800–1845); 34./ Pressburger Zeitung (1764); 35./ Siebenbürger Bote (1786); 36./ Agrar Zeitung (1826); 37./ Siebenbürger Wochenblatt (1837). – *Vegyesek*: 38./ Gemeinnützige Blätter (1808); 39./ Pannonia (1837); 40./ Spiegel (1828); 41./ Pesther Handlungszeitung (1828); 42./ Schmetterling (1833); 43./ Satellit (1840); 44./ Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde (1837); 45./ Pesther Tageblatt (1839); 46./ Temeswarer Wochenblatt (1840); 47./ Pester Kundschafts- und Auctions-Blatt (1789-től); 48./ Luna (1826); 49./ Transilvania (1833); 50./ Stundenblumen der Gegenwart (1840); 51./ Actionär (1841); 52./ Archiv für Siebenbürgens Vorzeit und Gegenwart (1841); 53./ Der Pilger (1841).

C) *Szláv nyelven, politikai lapok*: 54./ Illirske Narodne Novine (1836); 55./ Serbske Narodne Novine (1840). – *Vegyesek*: 56./ Danica (1835); 57./ Serbskij Narodnij List (1840). – *Folyóiratok*: 58./ Tatranka (1832); 59./ Serbskij Letopisi (1824-től); 60./ Serbska Wcela (1829).

D) *Oláh nyelven, politikai lap*: 61./ *Gazet'a Transilvaniei* (1838). – *Vegyes*: 62./ *Foia pentru minte* (1838). – E) *Latin nyelven, egyházi lapok*: 63./ *Sion* (1840); 64./ *Fasciculi Ecclesiastico Literarii* (1841).

1847-ben létezett lapok és időszaki folyóiratok:

A) *Magyar nyelven, politikai lapok*: 1./ *Nemzeti Újság* (1806); 2./ *Erdélyi Híradó* (1828); 3./ *Jelenkor* (1832); 4./ *Pesti Hírlap* (1841); 5./ *Múlt és Jelen* (1841); 6./ *Budapesti Híradó* (1844). – *Szépirodalmi lapok*: 7./ *Honderű* (1843); 8./ *Életképek* (1844); 9./ *Pesti Divatlap* (1844). – *Egyházi lapok*: 10./ *Religio és Nevelés* (1841); 11./ *Egyházi Tudósítások* (1841); 12./ *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap* (1842). – *Szaklapok*: 13./ *Orvosi Tár* (1838); 14./ *Magyar Gazda* (1841); 15./ *Merkur* (1843); 16./ *Hetilap* (1845); 17./ *Természetbarát* (1846); 18./ *Szépirodalmi Szemle* (1847). – *Vegyes lapok*: 19./ *Nemzeti Társalkodó* (1830); 20./ *Társalkodó* (pesti; 1832); 21./ *Vasárnapi Újság* (kolozsvári; 1834); 22./ *Hon és Külföld* (1841); 23./ *Debreczen-N. Váradí Értesítő* (1842); 24./ *Kis Követ* (1846); 25./ *Hazánk* (1847); 26./ *Dongó* (1847). – *Folyóiratok*: 27./ *Egyházi Beszédok Gyűjteménye* (Szalay Imre; 1833); 28./ *Magyar Academiai Értesítő* (1841); 29./ *Magyar föld és népei* (1846); 30./ *Honleányok Könyve* (1847); 31./ *Nevelési Emléklapok* (1846); 32./ *Honi Irodalmi Hirdető* (1843); 33./ *Erdélyi Protestáns Egyházi Beszédok Tára* (1847).

B) *Német nyelven, politikai lapok*: 34./ *Pressburger Zeitung* (1764); 35./ *Siebenbürger Bote* (1786); 36./ *Agramer Zeitung* (1826); 37./ *Siebenbürger Wochenblatt* (1837); 38./ *Pester Zeitung* (1845–1849). – *Vegyesek*: 39./ *Pannonia* (1837); 40./ *Spiegel* (1828); 41./ *Pesther Handlungszeitung* (1828); 42./ *Schmetterling* (1833); 43./ *Satellit* (1840); 44./ *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde* (1837); 45./ *Pesther Tageblatt* (1827); 46./ *Temeswarer Wochenblatt* (1840); 47./ *Pester Kundschafts- und Auctions-Blatt* (1789-től); 48./ *Luna* (1826); 49./ *Transilvania* (1833); 50./ *Stundenblumen der Gegenwart* (1840); 51./ *Der Ungar* (1842); 52./ *Kaschau-Eperieser Kundschafts Blatt* (1847); 53./ *Archiv für Siebenbürgens Landeskunde* (1845); 54./ *Magazin für Geschichte Siebenbürgens* (1844).

C) *Szláv nyelven, politikai lap*: 55./ *Illirske Narodne Novine* (1836); 56./ *Serbske Narodne Novine* (1840); 57./ *Slovenskije Národňje Novini* (1845). – *Vegyesek*: 58./ *Danica* (1845); 59./ *Serbskij Narodnűj List* (1840); 60./ *Orol Tatranski* (1845). – *Folyóiratok*: 61./ *Serbskij Letopisi* (1824-től); 62./ *Serbska Wcela* (1829).

D) *Oláh nyelven, politikai lapok*: 63./ *Gazet'a Transilvaniei* (1838). – *Vegyes*: 64./ *Foia pentru minte* (1838).

E) *Olasz nyelven, politikai lap*: 65./ *Eco del Litorale Ungarico* (1843).

1841–1846-ban megszűnt lapok és folyóiratok:

A) *Magyar nyelven, politikai lapok*: 1./ *Hírnök* (1837–1845); 2./ *Világ* (1841–1844). – *Szépirodalmi lapok*: 3./ *Regelő* (1833–1841); 4./ *Athenaeum* (1837–1843); 5./ *Közlemények* (1841); 6./ *Regelő Pesti Divatlap* (1842–1844). – *Szaklapok*: 7./ *Műipar* (1841); 8./ *Ismertető* (1841); 9./ *Literaturai Lapok* (1841); 10./ *Irodalmi Őr* (1845–1846). – *Vegyesek*: 11./ *Honművész* (1833–1841); 12./ *Hasznos Multságok* (1817–1842); 13./ *Századunk* (1838–1845); 14./ *Magyar Gyermebarát* (1843–1844); 15./ *Életelvek Képekben* (1844). – *Folyóiratok*: 16./ *Tudományos Gyűjtemény* (1817–1841); 17./ *Koszorú* (1828–1841); 18./ *Tudománytár* (1834–1844); 19./ *Gazdasági Tudósítások* (1837–1841); 20./ *Rohonczi Közlemények* (1840–1841); 21./ *Magyar Orvosi Évkönyvek* (1842–1844); 22./ *Magyar Életképek* (1843); 23./ *Beszélytár* (1843); 24./ *Irodalmi Areopag* (1844); 25./ *Bibliographiai Értesítő* (1840–1842).

B) *Német nyelven, politikai lap*: 26./ *Vereinigte Ofner-Pester Zeitung* (1800–1845). – *Vegyesek*: 27./ *Gemeinnützige Blätter* (1804–1845); 28./ *Das Vaterland* (1844–1846); 29./ *Deutsches Volksblatt* (1845); 30./ *Actionär* (1841–1842); 31./ *Der Pilger* (1841–1842); 32./

Vierteljahrsschrift aus und für Ungarn (1844); 33./ Archiv für Siebenbürgens Vorzeit (1845); 34./ Jahrbuch des deutschen Elementes in Ungarn (1846).

C) *Szláv nyelven, folyóiratok*: 35./ Tatranka (1832–1845); 36./ Szerb Belletristikai Hírnök (1842); 37./ Backa Vila (1846).

D) *Latin nyelven, egyházi lapok*: 38./ Sion (1840–1842); 39./ Fasciculi Ecclesiastico Literaru (1841–1842).

Az 1801-től 1847-ig megjelent lapok és folyóiratok szám szerinti kimutatása következő: 1841-ben létezett magyar 32, német 21, szláv 7, oláh 2, latin 2, összesen 64; 1847-ben: magyar 33, német 21, szláv 8, oláh 2, olasz 1, összesen 65; – 1841–1847-ig megjelent magyar 58, német 80, szláv 11, oláh 2, olasz 1, latin 2, összesen 104.

1801–1847-ig magyar 111, német 46, szláv 17, oláh 3, olasz 2, latin 6; ez időközben megjelent lapok és folyóiratok összes száma 185.

¹ Forrás: Vasárnapi Újság, 1865. 1. sz. pp. 5–6., 2. sz. pp. 15–16., 3. sz. pp. 27–28., 4. sz. pp. 38–40., 5. sz. pp. 51–52., 6. sz. p. 66., 7. sz. pp. 77–78., 8. sz. pp. 90–91., 9. sz. pp. 99–102.

² E korszak újságjairól és folyóiratairól egykorú összefoglaló ismertetés is megjelent: Csatári Ottó: A magyar időszaki irodalom. 1–3. rész. = Életképek, 1845. II. pp. 26–28, 55–59, 117–119. (– *a szerk. megj.*)

³ Előfizetési ára fél évre 3 frt 36 kr helyben, postán 4 frt – 1843-tól helyben 5 frt, postán 6 frt p. p.

⁴ Világ. 1841. I. p. 146., 1842. I. p. 468. – Jelenkor, 1841. I. p. 9. – Hírnök, 1841. I. 15., 43. sz. – Athenaeum, 1841. I. 383. has. – Pesti Hírlap, 1843. II. p. 609. – 1844. I. p. 447. – 1846. I. p. 41. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–1847. – Újabb Kori Ismeretek Tára. V. köt. Pest, 1853. p. 320. – Horváth Mihály: Huszonöt év Magyarország történelméből. II. köt. Genf, 1864. p. 302. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 481., 7 (1843) p. 481. – Literaturai Lapok, 1841. I. p. 47. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p. 219. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 166.

⁵ E három lap félévi díja 5 frt volt, 1845-től helyben 5 frt 36 kr, postán 6 frt; ekkor a főlap egy ívvel megtoldatott, külön a Nemzeti Társalkodó 2 frt, a Vasárnapi Újság 1 frt 30 kr p. p. Nyomattak a kiadó saját nyomdájában.

Literaturai Lapok, 1841. I. p. 48, 80. – Pesti Hírlap, 1841. II. p. 682.; 1842. II. p. 889.; 1845. II. p. 408. – Hírnök, 1841. I. 15. sz. – Athenaeum, 1841. II. 400. has. – Életképek, 1847. I. p. 413. – Újabb Kori Ismeretek Tára. V. köt. Pest, 1853. p. 55, 135, 351. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–1847. – Jelenkor. Politikai és társas élet encyclopaediája. Különös tekintettel a hírlapok olvasóira. Az „Újabb kori ismeretek tárának” folytatása. Pest, 1858. p. 32. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 481., 7 (1843) p. 481. – Vasárnapi Újság, 1863. II. p. 406. – Ország Tükre, 1864. II. p. 278. – Arczkép-album. Műmelléklet a Hölgyfutárhoz. Kiad.: Számvald Gyula. I. köt. Pest, 1855. p. 35. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 297, 357.

⁶ Fedőlapcím: Jelenkor, politikai tekintetben a ’ két haza ’s külföld Hírleveleiből (– *a szerk. megj.*)

⁷ Fedőlapcím: Társalkodó tudományos, művészeti ’s mesterségi tekintetben (– *a szerk. megj.*)

⁸ Ára fél évre 4 frt postán 4 frt, 84 kr, 1844-től helyben 5 frt, postán 6 frt p. p.; nyomtatott Trattner-Károlynál és pedig 1841 óta angol gyors sajtóval. 1842. második felében 894 példány küldetett vidékre. 1847. első felében 1000 példány nyomtatott belőle.

Athenaeum, 1841. II. 397. has. – Literaturai Lapok, 1841. I. p. 42, 128.; II. p. 50. – Hírnök, 1841. I. 15. sz. – Pesti Hírlap, 1842 II. p. 783.; 1843. I. p. 7.; 1847. I. p. 13, 252. – Magyar tudós társasági névkönyv, asztromiai naplóval és kalendáriommal 1843-ra. Budán, 1842. p. 207.; 1846-ra. p. 71.; 1847-re. Budán, 1847. p. 77. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–47. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 481., 7 (1843) p. 481. – Életképek, 1845. I. p. 127. – Pesti Divatlap. 1845. I. p. 568.; 1847. I. p. 92. – Újabb Kori Ismeretek Tára. IV. köt. Pest, 1852. p. 243. – Horváth Mihály: Huszonöt év Magyarország történelméből. II. köt. Genf, 1864. p. 302. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 241.

⁹ Fedőlapcím: Politikai, tudományos, művészeti ’s szépliteraturai hírlap. (– *a szerk. megj.*)

¹⁰ Előfizetési ára fél évre 4 frt postán 4 frt 24 kr 1844-től 4 frt, 48 kr p. p.

Literaturai Lapok, 1841. I. p. 47, 50. – Pesti Hírlap, 1843. I. p. 7.; 1845. II. p. 47. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 481., 7 (1843) p. 481. – Athenaeum, 1841. II. 383., 398. has. – Horváth Mihály: Huszonöt év Magyarország történelméből. II. köt. Genf, 1864. p. 51, 192. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–47.

¹¹ Félévi ára helyben 5 frt, postán 6 frt volt p. p., a postai bér 1847-ben kétszeri küldéssel 2 frt 24 kr, négyszer küldve 7 frt; 12 kr-ra emeltetett. Az előfizetők száma: 1842. november-ben 4112 példányból, helyben 442, vidékre 3670 péld. adatott ki; 1847 első felében 3423 példány küldetett szét összesen.

Újabb Kori Ismeretek Tára. II. köt. Pest, 1850. p. 253., III. köt. Pest, 1851. p. 487., IV. köt. Pest, 1852. p. 490., VI. köt. Pest, 1855. p. 257, 407. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 481., 7 (1843) p. 481. – Horváth Mihály: Huszonöt év Magyarország történelméből. II. köt. Genf, 1864. p. 53, 55, 59. – Pesti Hírlap, 1842. II. p. 783.; 1848 I. p. 26.; 1847. I. p. 252. – Honderú, 1845. I. p. 506. – Vasárnapi Újság, 1860. II. p. 593. – Ország Tükre, 1863. 24. sz. p. 178. – Arczkép-album. Műmelléklet a Hölgyfutárhoz. Kiad.: Számvald Gyula. I. köt. Pest, 1855. p. 27. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856.; Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 389.

¹² Borsos 1837-től szerkesztette az 'Ismertető'-t, amely 1841-től a Világ melléklapja lett 'Ismertető a' Gazdaság, Ipar és Kereskedésben' címmel.

¹³ E témakör forrásaként Szinnyi folyóiratrepertóriumában ezeket a bibliográfiai tételeket jelölte meg: Budapesti Híradó. – Előzetési figyelmeztetés. Borsos Márton. (Budapesti Híradó, 1845. 289.) – Az olvasóhoz. Gr. Dessewffy Emil. (Uo., 1847. 692.) – Budapesti Hírlap és Napi Tudósító. Előfizetési felhívás. (Budapesti Hírlap, 1853. 149.) – A »Budapesti Hírlap« ügyében. Szilágyi Ferencz, szerk. Nádaskay Lajos, szerkesztőtárs. (Uo., 1856. L.) – T. cz. Olvasóink- s munkatársainkhoz. Szerkesztő. (Uo., 1857. 298.)

¹⁴ Pesti Hírlap, 1844. I. p. 447.

¹⁵ 1841. II. p. 399.

¹⁶ A két lap ára fél évre 4 frt, postán 4 frt 48 kr 1842-től kezdve 5 frt, postán küldve 6 frt p. p. Nyomatott 1841-ben Landerer és Heckenastnál; 1842-től Trattner-Károlynál. A Világból 1842. novemberben postán 1244 példány küldetett szét.

Pesti Hírlap, 1841. I. p. 24, 195, 697.; 1843. I. p. 7. – Literaturai Lapok, 1841. I. p. 46, 49, 129. – Athenaeum, 1841. II. 383., 399. has. – Hírnök, 1841. I. 15. sz.; 1842. I. 45. sz. – Horváth Mihály: Huszonöt év Magyarország történelméből. II. köt. Genf, 1864. p. 67, 80, 302. – Pannonia, 1842. I. p. 3. – Újabb Kori Ismeretek Tára. II. köt. Pest, 1850. p. 370. – Világ, 1841. I. p. 1.; II. p. 354.; 1842. I. p. 369. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 482., 7 (1843) p. 482. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 218.

¹⁷ Félévi ára helyben 5 frt, vidéken 6 frt volt p. p.; nyomatott Landerer és Heckenastnál. 1847 első felében 2335 példány küldetett szét belőle.

Pesti Hírlap, 1844. I. p. 403, 447.; 1846. I. p. 11. – Pesti Divatlap, 1845. I. p. 568. – Életképek. 1845. I. p. 127, 199. – Magyar tudós társasági névkönyv 1846-ra. Budán 1846. p. 70., 1848-ra. Budán, 1848. p. 78. – Horváth Mihály: Huszonöt év Magyarország történelméből. II. köt. Genf, 1864. p. 302. – Magyar tudományos akadémiai almanach. 1863-ra. Pest, 1862. p. 284.

¹⁸ Előfizetési ára fél évre mellékleteivel együtt helyben 5 frt, postával 5 frt 12 kr 1843-tól 6 frt volt p. p. 1845-ben a Gyermekebarát megszűnével, a Hon és Külföld egy íves számokban jelent meg, ára megmaradt.

Pesti Hírlap, 1841. I. p. 414.; 1843. I. p. 14. – Hírnök, 1842. II. 97. sz.; 1843. II. 63. sz.; 1844. II. p. 602. – Literaturai Lapok, 1841. I. p. 48, 80. – Athenaeum, 1841. II. 383., 414. has. – Újabb Kori Ismeretek Tára. VI. köt. Pest, 1855. p. 303. – Magyar tudományos akadémiai almanach 1863-ra. Pest, 1862. p. 226, 228. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 481., 7 (1843) p. 481. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–1847.

¹⁹ Athenaeum, 1843. II. 462. has.

²⁰ Literaturai Lapok, 1841. I. p. 42, 49. – Újabb Kori Ismeretek Tára. I. köt. Pest, 1850. p. 208. – Pesti Hírlap, 1842. I. p. 432., II. p. 882.; 1843. I. p. 22., II. p. 313. – Jelenkor, 1841. I.

p. 9. – Hírnök, 1841. I. 45. sz. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 481., 7 (1843) p. 481. – Zilahy Károly: Petőfi életrajza. Pest, 1864. p. 31, 33, 37.

²¹ Félévi ára helyben 5 frt, postán 6 frt p. p. – divat-, arc-, táj- és életképekkel. 1841. augusztus-ban 10 napon át, november-ben 18 napig szünetelt, az év végén pedig végképp megszűnt. Az előfizetők száma alig ment 200-ra.

Pesti Hírlap, 1841. I. p. 40, 486. – Jelenkor, 1841. I. p. 9, 373. – Athenaeum, 1841. II. 383., 399., 925., 1019. has. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 481. – Bibliographiai Értesítő, 1841. 2. p. 1.

²² Félévi díjak helyben, kifestett divatképpel 5 frt, postán 6 frt p. p.; nyomtatott Trattner-Károlynál. 1841. június végével megszűnt.

Literaturai Lapok, 1841. p. 50. – Pesti Hírlap, 1841. I. p. 382. – Hírnök, 1841. I. p. 15. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 481.

²³ 1843. I. 211. sz. p. 22.

²⁴ Ára fél évre 5 frt, postán 6 frt p. p.

Pesti Hírlap, 1842. I. p. 44, 480.; 1843. I. p. 360. – Pannonia, 1842. I. p. 59. – Tudománytár. Literatura 7 (1843) p. 483. – Toldy Ferenc: A magyar nyelv és irodalom kézikönyve, a mohácsi vésztől a legújabb időkig, vagyis az utóbbi három század kitűnőbb írói és költői, életrajzokban és jellemző mutatóanyagokban fűtve. II. köt. Pest, 1857. p. 679. – Zilahy Károly: Petőfi életrajza. Pest, 1864. p. 37, 38, 42, 55.

²⁵ Félévi ára helyben 6 frt 40 kr, vidékre 7 frt 40 kr; nyomtatott Budán a magyar királyi nyomdájában; az első félévben 1500 példányban.

Pesti Hírlap, 1843. I. p. 35, 207.; 1845. I. p. 406. – Pannonia, 1847. I. p. 63. – Athenaeum, 1843. I. 144. has. – Életképek, 1845. I. p. 677. – Újabb Kori Ismeretek Tára. IV. köt. Pest, 1852. p. 390. – Zilahy Károly: Petőfi életrajza. Pest, 1864. p. 42, 57, 100. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–1847. – Arczkép-album. Műmelléklet a Hölgyfutárhoz. Kiad.: Számvald Gyula. I. köt. Pest, 1855. p. 47.

²⁶ Fél évi ára helyben 5 frt, postán 6 frt p. p., nyomtatott Landerer és Heckenast nyomdájában.

Pesti Hírlap, 1844. I. p. 424.; 1845. I. p. 378., II. p. 376. – Újabb Kori Ismeretek Tára. III. köt. Pest, 1851. p. 488., IV. köt. Pest, 1852. p. 550., VI. köt. Pest, 1855. p. 67. – Ferenczy Zsigmond Jakab: Magyar irodalom és tudományosság története. Pest, 1854. p. 174. – Zilahy Károly: Petőfi életrajza. Pest, 1864. p. 57, 89, 90. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–1847.

Szinnyei folyóiratrepertóriumában a további bibliográfiai adatokkal egészítette ki a fentieket: Nyílt levél az *Életképek* olvasóihoz. (Életképek, 1846. II. 17.) – Előfizetési felszólítás az »Életképek.« 1849. Folyamára. Nagy Ignác (Uo., 1848. II. 24. Borító.) – Hogy változott az »Életképek« valóságos rendes újsággá? Frankenburg Adolf. (Fővárosi Lapok, 1866. 110.)

²⁷ Alcíme: Melléklet az „Életképek”-hez (–a szerk. megj.)

²⁸ Ára fél évre 5 frt, postán 6 frt p. p.

Pesti Hírlap, 1844. I. p. 449.; II. p. 639, 842.; 1845. I. p. 402.; 1846. I. p. 398.; 1847. I. p. 13, 376. – Életképek, 1845. I. pp. 479-481. – Újabb Kori Ismeretek Tára. III. köt. Pest, 1851. köt. p. 488., VI. köt. Pest, 1855. p. 66. – Ferenczy Zsigmond Jakab: Magyar irodalom és tudományosság története. Pest, 1854. p. 177. – Zilahy Károly: Petőfi életrajza. Pest, 1864. pp. 55–56, 89–90. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–47.

²⁹ Ára fél évre helyben 3 frt, vidéken 4 frt p. p.; nyomtatta Beimel.

Pesti Hírlap, 1847. I. p. 13. – Életképek, 1847. I. pp. 711–718. – Újabb Kori Ismeretek Tára. III. köt. Pest, 1851. p. 112., V. köt. Pest, 1853. p. 101. – Jelenkor. Politikai és társas élet encyclopaediája. Különös tekintettel a hírlapok olvasóira. Az „Újabb kori ismeretek táranak” folytatása. Pest, 1858. p. 30. – Toldy Ferenc: A magyar nyelv és irodalom kézikönyve, a mohácsi vésztől a legújabb időkig, vagyis az utóbbi három század kitűnőbb írói és költői,

életrajzokban és jellemző mutatókban fetüntetve. I. köt. Pest, 1855. p. 707. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p. 123, 184.

³⁰ Alcíme: Katolikus egyházi folyóirat (– *a szerk. megj.*)

³¹ Fedőlapcím: Függetlenül a' Religió és Neveléshez (– *a szerk. megj.*)

³² Félévi ára mindkettőnek helyben 2 frt 40 kr, postán 3 frt 40 kr; nyomtatott Trattner-Károlynál. – 1843. júliustól hetenként kétszer jelent meg, és fél ívvel bővítve, Budán nyomtatott az egyetemi nyomdában; ekkor a melléklet Egyházi és literaturai lap címet vett fel, s ára felemeltetett 4 frt, illetőleg 5 frt-ra. A fentebbi lapokból 1842. novemberben postán szétküldetett 783 példány.

Literaturai Lapok, 1841. I. p. 48. – Pesti Hírlap, 1842. II. p. 783, 882.; 1843. I. p. 14.; 1844. I. p. 424. – Regélő Pesti Divatlap, 1849. II. p. 26. – Hírnök, 1841. I. 14. sz. – Jelenkor, 1841. I. p. 9. – Jelenkor. Politikai és társas élet encyclopaediája. Különös tekintettel a hírlapok olvasóira. Az „Újabb kori ismeretek tárának” folytatása. Pest, 1858. p. 184. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 482., 7 (1843) p. 482. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p. 417. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–1847.

³³ Félévi ára helyben 2 frt 40 kr, postán 3 frt 40 kr p. p. – 1847-ben 3 frt 40 kr, illetőleg 5 frt-ra emeltetett félévi díja. – 1842. novemberben postán szétküldetett 505 példány.

Pesti Hírlap, 1842. I. p. 65, 783.; 1843. I. p. 14.; 1846. I. p. 384.; 1847. I. p. 392. – Pesti Divatlap, 1847. I. p. 801. – Tudománytár. Literatura 7 (1843) p. 482. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–1847.

³⁴ Ára fél évre 2 frt 30 kr, postán 3 frt 20 kr 1843-tól 3 frt, postán 4 frt-ra emeltetett. 1842 novemberben szétküldetett postán 196 példány.

Literaturai lapok, 1841. I. p. 49. – Pesti Hírlap, 1841. II. p. 858.; 1843. I. p. 22.; 1844. II. p. 858. – Athenaeum, 1841. I. 1184. has. – Honderű, 1843. I. p. 34. – Jelenkor, 1841. I. p. 193. – Magyar tudományos akadémiai almanach 1864-re. Pest, 1863. p. 254. – Magyar tudós társasági névkönyv 1845–1848. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 482., 7 (1843) p. 482. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–47.

³⁵ Alcíme: Mező és nemzetgazdasági 's műipari érdekek közlönye (– *a szerk. megj.*)

³⁶ Minden eredeti dolgozatért, mely a szakosztály által elfogadtatik, a munka becséhez mérve ívenként 12–20 p. forint ígértetett, jó fordításokért pedig németből 6, franciából 8, s angolért 10 pengő forint.

³⁷ Félévi ára 4 frt helyben, postán 4 frt 30 kr p. p. 1842. november: postán szétküldetett 749 példány; legnagyobb részvétellel találkozott 1846–47-ben, midőn az előfizetők száma 12–1300 volt.

Pesti Hírlap, 1841. I. p. 95.; II. p. 790, 860.; 1842. II. p. 608, 882.; 1843. I. p. 313.; 1844. I. p. 415., II. p. 881.; 1847. I. p. 207. – Életképek, 1847. I. p. 457. – Hírnök, 1843. I. 49. sz. – Henry Stephens: Mezei gazdaság könyve. St. H. „The book of the farm” című munkája nyomán a hazai körülményekhez alkalmazva kiadják Korizmics László, Benkő Dániel, Morócz István. I. köt. Pest, 1855. p. 348. – Újabb Kori Ismeretek Tára. III. köt. Pest, 1851. p. 603. – Világ, 1842. p. 218. – Pannonia, 1842. I. p. 3. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 482., 7 (1843) p. 482. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–47.

³⁸ Csokonai Album. Közread.: Kulini Nagy Benő. Debrecen, 1861. p. 248.

³⁹ Évi folyam, 52 szám ára 3 frt ezüst; mely azonban külső akadályok miatt még azon évben elakadt.

Újabb Kori Ismeretek Tára. VI. köt. Pest, 1855. p. 512. – Tudománytár 7 (1835) p. 211. – Honművész 1834. I. p. 30. – Pesti Hírlap, 1843. II. p. 867.; 1844. I. p. 295, 654.; 1845. I. p. 200. – Pesti Divatlap, 1847. I. p. 6. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–47.

⁴⁰ 1846–47-ben 4 frt, illetőleg 5 frt p. p.; nyomtatta Beimel Pesten.

Pesti Hírlap, 1845. I. p. 415.; II. p. 418.; 1846. I. p. 11, 421. – Horváth Mihály: Huszonöt év Magyarország történelméből. II. köt. Genf, 1864. p. 302. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–47.

⁴¹ Alcíme: Szépirodalmi és mulattató folyóirat (– *a szerk. megj.*)

⁴² Budapesti Szemle, 1878. XVI. p. 61.

⁴³ Alcíme: Általános ismertető (– *a szerk. megj.*)

⁴⁴ Előfizetési ára 8 fjt p. volt fél évre.

Pesti Hírlap, 1846. I. p. 82. – Életképek, 1847. I. p. 391, 413. – Pesti Divatlap, 1847. II. p. 960.

⁴⁵ Előfizetési ára fél évre helyben 3 fjt, postán 3 fjt 12 kr p. p.

Pesti Hírlap, 1846. I. p. 370, 406. – Jelenkor. Politikai és társas élet encyclopaediája. Különös tekintettel a hírlapok olvasóira. Az „Újabb kori ismeretek tárának” folytatása. Pest, 1858. p. 49. – Életképek, 1847. I. p. 413. – Pesti Divatlap, 1847. II. p. 1632. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 27.

⁴⁶ Alcíme: Belletristisch-commercielle Zeitschrift (– *a szerk. megj.*)

⁴⁷ Pesti Hírlap, 1847. I. p. 54, 402. – Életképek, 1847. I. p. 847. – Pesti Divatlap, 1847. I. p. 801. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 263. – Honi Irodalmi Hírdető, 1846–1847.

⁴⁸ Újabb Kori Ismeretek Tára. V. köt. Pest, 1853. p. 201.

⁴⁹ Egyévi folyam ára 5 forint 36 krajcár, postán küldve 7 forint 12 krajcár p. p.

Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 482.

⁵⁰ Előfizetési ára fél évre helyben 5 fjt, postán 6 fjt 36 kr p. p.; nyomtatott Budán a m. kir. egyetem betűivel. – Az előfizetők kedveskedésül kapták még a Magyar Akadémiai Értesítőt és Honi Irodalmi Hírdetőt.

Pesti Hírlap, 1843. II. p. 884., 1845. I. p. 16. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 482., 7 (1843) p. 482.

⁵¹ Az egész évi folyam előfizetési ára 2 fjt p. p. V. ö. Honi Irodalmi Hírdető, 1842. p. 4., 1845. p. 37., 1847. p. 8.

⁵² Egy kötetnek ára 1 forint 30 kr p. p. V. ö. Pesti Hírlap, 1845. I. p. 101. – Újabb Kori Ismeretek Tára. VI. köt. Pest, 1855. p. 257.

⁵³ Ára 48 krajcár p. p.

Honi Irodalmi Hírdető, 1847. p. 39. – Magyar tudományos akadémiai almanach 1861-re. Pest, 1860. p. 123.

⁵⁴ Megjelent a Gazdasági Tudósítások és a Rohonczy Közleménynek negyedévenként 8–15 íves füzetekben. 1841. évben 1–4., sorszerint 14–17. füzete, 144, 157, 170 lap; a 4. füzetten ezen két folyóirat megszűnt.

Pesti Hírlap, 1841. I. p. 94, 124, 374.; II. p. 860. – Athenaeum, 1841. II. 221. has. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 482.

⁵⁵ Félévi ára helyben 3 fjt 20 kr, postán 4 fjt p. p.

Pesti Hírlap, 1844. p. 406. – Tudománytár. Literatura 7 (1843) p. 482.

⁵⁶ Egy folyam előfizetési ára 3 fjt, egyes füzet 50 kr p. p. Előfizetők száma a 600-at megközelíté.

Az első füzetet Henszelmann Imre németre lefordítá, és Heckenast bizományában meg is jelent, de több nem adatott ki.

Pesti Hírlap, 1846. I. p. 141, 240. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 196. – Honi Irodalmi Hírdető, 1846. p. 12, 15, 19, 31, 44.; 1847. p. 15, 51.

⁵⁷ Pesti Hírlap, 1842. II. p. 885, 898. – Pesti Divatlap, 1843. II. p. 53, 177, 663, 1563. – Pannonia, 1842. p. 575.

⁵⁸ Egyes füzet előfizetési ára 30 kr, bolti ára 40 kr pp.

Athenaeum, 1843. II. 134. has. – Honderú, 1843. I. p. 650.

- ⁵⁹ Fedőlapcím: Közhasznú ismértek terjesztése a' gyöngéd nőnem körében (– *a szerk. megj.*)
- ⁶⁰ A számok terjedeleme: 62, 70, 55 p.; s ezzel a vállalat megszűnt.
Pesti Hírlap, 1847. I. p. 292. – Életképek, 1847. I. p. 655.
- ⁶¹ Az 1. füzet 100 p., 2. füzet 136 p.
Pesti Hírlap, 1844. I. p. 434, 734. – Életképek, 1845. I. p. 410.
- ⁶² Pesti Hírlap, 1847. I. p. 356.
1848 augusztusában az 5. füzet, novemberében a 6. füzet is megjelent.
- ⁶³ Pesti Hírlap, 1842. I. p. 343.
- ⁶⁴ Pesti Hírlap, 1844. I. p. 64., 1845. I. p. 138., 1846. I. p. 79.
- ⁶⁵ Ifj. Palugyay Imre: Magyarország leírása. I. köt. Pest, 1852. p. 190. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 483., 7 (1843) p. 482. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844. p. 8., 1845. p. 8.
- ⁶⁶ Hírnök, 1843. II. p. 49.; 1845. I. p. 196. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 483., 7 (1843) p. 482. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–47.
- ⁶⁷ Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 483., 7 (1843) p. 483. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–47.
- ⁶⁸ Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 483., 7 (1843) p. 483. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–47.
- ⁶⁹ Életképek, 1845. II. p. 58. – Honi Irodalmi Hírdető, 1845–1847.
- ⁷⁰ Kezdetben Handlungs-Zeitung, később: Handlungszeitung (– *a szerk. megj.*)
- ⁷¹ Pesti Hírlap, 1841. II. p. 836.; 1843. II. p. 885.; 1844. I. p. 416., II. p. 850. – Közlemények, 1841. p. 88. – Bibliographiai Értesítő, 1841–42. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–1847.
- ⁷² Bibliographiai Értesítő, 1841. p. 3.; 1842. p. 3. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–1847. – Magazin für Geschichte, Literatur und alle Denk- und Merkwürdigkeiten Siebenbürgens. Hrsg.: Anton Kurz. 1845. p. 205., 1846. p. 347, 377.
- ⁷³ Pesti Hírlap, 1841. I. p. 8., II. p. 502.; 1842. II. p. 698, 740. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–47. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 483., 7 (1843) p. 481.
- ⁷⁴ Pannonia, 1842. I. p. 52. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 483., 7 (1843) p. 483. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–47.
- ⁷⁵ Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 483. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–1847.
A lap 1789-ben Ofner und Pester Frag- und Kundschaftsblatt címmel indult (sőt valószínűleg még 1788-ban), s 1857 decemberéig jelent meg, 1804-től címe az 'Auctionsblatt' megjelöléssel bővült, kezdetben Johann Weiss, 1832-től Joseph Weber szerkesztette. (v. ö. V. Busa Margit: Magyar sajtóbibliográfia 1705–1849. I/1. köt. Bp., 1986. p. 206, 222.) (– *a szerk. megj.*)
- ⁷⁶ Jelenkor, 1841. II. p. 365. – Pesti Hírlap, 1841. II. p. 838.; 1842. I. p. 440. – Pannonia, 1842. I. p. 12. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 73.
- ⁷⁷ Pesti Hírlap, 1843. II. p. 852. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–47.
- ⁷⁸ Tudománytár. Literatura 7 (1843) p. 483.
- ⁷⁹ Honi Irodalmi Hírdető, 1847. p. 5.
- ⁸⁰ Literaturai Lapok, 1841. I. p. 16. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 483., 7 (1843) p. 483.
- ⁸¹ Teljesebb címe: Deutsches Volksblatt für Landwirtschaft und Gewerbe in Siebenbürgen (– *a szerk. megj.*)
- ⁸² Athenaeum, 1841. II. 111. has. – Magazin für Geschichte, Literatur und alle Denk- und Merkwürdigkeiten Siebenbürgens. Hrsg.: Anton Kurz. 1845. p. 441. – Bibliographiai Értesítő, 1841. p. 18.
- ⁸³ 1845-ben 1. kötet 4 füzetben, 587 p. – 1846-ban a 2. kötet 4 füzetben 505 p. – 1847. III. kötet 1–2 füzete 168 p.

Honi Irodalmi Hírdető, 1845. p. 47., 1846. p. 35., 1847. p. 52. – Magazin für Geschichte, Literatur und alle Denk- und Merkwürdigkeiten Siebenbürgens. Hrsg.: Anton Kurz. 1845. p. 441.

⁸⁴ I. kötete 1–2. füzet 1844-ben, 3–4. füzet (446 p.) 1845-ben; II. kötete 1–3. füzet 1846-ban; II. kötete 4., egyben utolsó füzet (512 p.) 1847-ben jelent meg.

Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 141.

⁸⁵ Pesti Divatlap, 1846. I. p. 335.

⁸⁶ Megjelent egy negyedévi nyolcadrétű füzet 165 lappal. Magyar tudós társasági névkönyv 1845-re. Pest, 1844. p. 69. – Újabb Kori Ismeretek Tára. II. köt. Pest, 1850. p. 253.

⁸⁷ Megjelent 1841-ben: II. rész 1. füzet (116 p.) – 1842-ben II. rész 2. füzet (114 p.) – 1843-ban III. rész 1. füzet (112 p.) – 1844-ben III. rész 2. füzet (104 p.) – 1845-ben III. rész 3. füzet (104 p.), s ezzel e folyóirat megszűnt.

Honi Irodalmi Hírdető, 1844. p. 29. – Josef Jungmann: Historia literatury české. Praha, 1849. p. 420.

⁸⁸ Félévi díjuk postán 6 frt p. p.

Pesti Hírlap, 1843. I. p. 66. – Hírnök, 1844. I. p. 131. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 484., 7 (1843) p. 483. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–47.

⁸⁹ Újabb Kori Ismeretek Tára. VI. köt. Pest, 1855. p. 293. – Honi Irodalmi Hírdető, 1844–47. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 484., 7 (1843) p. 483.

⁹⁰ Pesti Hírlap, 1845. II. p. 47.; 1846. I. p. 167, 193. – Életképek, 1847. I. p. 848. – Pannonia, 1848. II. p. 3.

⁹¹ Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 484. – Bibliographiai Értesítő, 1841. p. 2., 1842. p. 2.

⁹² Tudománytár. Literatura 7 (1843) p. 484.

⁹³ Janko Drašković: Starší Dejepis a nejnovejší literarní obnowa národní illirského. Praga, 1845. p. 72.

⁹⁴ Újabb Kori Ismeretek Tára. VI. köt. Pest, 1855. p. 293.

⁹⁵ Vasárnapi Újság, 1863. 27. sz. p. 233.

⁹⁶ Pesti Hírlap, 1846. I. p. 117. – Honderú, 1843. I. p. 413.

⁹⁷ 1839. június 16-tól fél éven át 'Annales Memorabilium Orbis Catholici' címmel jelent meg, 1840. január 15-től 'Sion' (– *a szerk. megj.*)

⁹⁸ Pesti Hírlap, 1841. I. p. 80. – Bibliographiai Értesítő, 1841. p. 4., 1842. p. 4.

⁹⁹ Az újabb kutatások szerint 1841. január 10-én indult (– *a szerk. megj.*)

¹⁰⁰ Pesti Hírlap, 1841. II. p. 860., 1842. I. p. 152, 432. – Tudománytár. Literatura 6 (1842) p. 484. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p. 546.